Rz-1906

Gratis.

VÁLASZ

A KASSAI KÖZSÉGI ISKOLÁK TISZTELT TANITÓI KARÁNAK

A SZERZŐHÖZ INTÉZETT KÉRDÉSRE,

MELYET

KASSA SZ. KIRÁLYI VÁROS MÉLYEN TISZTELT POLGÁRAINAK

ÉS

KÖZSÉGI ISKOLAI SZÉKÉNEK NAGYBECSÜ FIGYELMÉBE

TISZTELETTEL AJÁNL

RÉPÁSZKY JÓZSEF

tanár, mint a „Kath. Világ" szerkesztője

7100

KASSÁN,

NYOM. A „PANNONIA"-KÖNYVNYOMDA- ÉS KIADÓ-RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL.

1874.

K 444
Y c. 241

VÁ

A KASSAI KÖZSÉGI ISKO

A SZERZŐHÖZ

KASSA SZ. KIRÁLYI VÁROS

KÖZSÉGI ISKOLAI SZÉ

TISZT

RÉPÁSZ

tanár, mint a

KA

NYOM. A „PANNONIA"-KÖNYVNYOM

VÁLASZ

A KASSAI KÖZSÉGI ISKOLÁK TISZTELT TANITÓI KARÁNAK

A SZERZŐHÖZ INTÉZETT KÉRDÉSRE,

MELYET

KASSA SZ. KIRÁLYI VÁROS MÉLYEN TISZTELT POLGÁRAINAK

ÉS

KÖZSÉGI ISKOLAI SZÉKÉNEK NAGYBECSÜ FIGYELMÉBE

TISZTELETTEL AJÁNL

RÉPÁSZKY JÓZSEF

tanár, mint a „Kath. Világ" szerkesztője.

KASSÁN,

NYOM. A „PANNONIA"-KÖNYVNYOMDA- ÉS KIADÓ-RÉSZVÉNYTÁRSASÁGNÁL.

1874.

K 444
~~I. c. 241.~~
373.3 (437.671) :2
Košice mesto
školstvo
školy
náboženstvo
vyučovanie
M. Kis

Rev. 77

Rev. 1988

RÁKÓCZ

KRAJSKA KNIŽNICA - KOŠICE
Prír. č. 14690/970
Cena Kčs 8.—
Sign. RZ-1906
Odb. zn.
K

5073/912

Uraim!

Az általam kiadott és s
tudományos és társadalmi ha
lapján: „A pogányság uj h
cikkemben többi között ezek i

„Amit Magyarországban
tak és csinálnak, az égbekiáltó
kat elközösitik, a protestánsok
kezetek kezén meghagyják.
nem mintha azok roszabbak
az elközösitésre szükség volna,
hogy a kath. egyházat azokból
közösités által nem válnak job
nek, mint ez egy felsőmagya
melynek közös iskoláiban oly
akik nemcsak sans gêne, nyilt
még a socialis forradalom terje

Cikkemnek e szavait az
26-iki számában közölte; de a
melyek igy hangzanak: „Mit v
ily tanitók által iskolázo
hat a haza az ott serdül
jónak látta.

E közlemény által a kassai
ámbár cikkemben sem a város, se
nem tudom minő körülmény köve
magát s engem a mai (április 2
nyilvánosan felhiv, hogy nyilatko
szabad kir. Kassa városát értett
nevezzem meg a személyeket is,

Kassán, 1874. april 2.

Uraim!

Az általam kiadott és szerkesztett „Katholikus Világ“ cimü, tudományos és társadalmi havi közlöny márciusi füzetének 167-ik lapján: „A pogányság uj harca a kereszténység ellen“ feliratú cikkemben többi között ezek is foglaltatnak:

„Amit Magyarországban a kath. iskolákkal 1868 óta csináltak és csinálnak, az égbekiáltó bün. Városainkban a kath. iskolákat elközösitik, a protestánsokéit és zsidókéit az illető vallásfelekezetek kezén meghagyják. Elközösitik pedig a kath. iskolákat, nem mintha azok roszabbak volnának a többieknél, vagy mintha az elközösitésre szükség volna, hanem elközösitik egyszerüen azért, hogy a kath. egyházat azokból kidobják. Pedig ez iskolák az elközösités által nem válnak jobbakká, sőt gyakran roszabbak lesznek, mint ez egy felsőmagyarországi sz. kir. városban történt, melynek közös iskoláiban oly egyének alkalmaztattak tanitóknak, akik nemcsak sans gêne, nyiltan hirdetik atheismusokat, hanem még a socialis forradalom terjesztőiül is szegődtek.“

Cikkemnek e szavait az „Abauj-kassai Közlöny“ március 26-iki számában közölte; de a fönnebbi bekezdésnek zárszavait, melyek igy hangzanak: „Mit várhatnak majd a szülők az ily tanitók által iskolázott gyermekeikből? Mit várhat a haza az ott serdülő nemzedéktől?“ — kihagyni jónak látta.

E közlemény által a kassai községi tanitó urak testülete — ámbár cikkemben sem a város, sem személy megnevezve nincsen — nem tudom minő körülmény következtében, valamikép sértve érezte magát s engem a mai (április 2-iki) „Abauj-kassai Közlöny“-ben nyilvánosan felhiv, hogy nyilatkozzam: vajjon a kérdéses cikkben szabad kir. Kassa városát értettem-e, vagy sem? — s ha igen, nevezzem meg a személyeket is, kik ellen cikkem szavai intézvék.

Rev. 1988
ICE
K
5073/912

Cikkem sem várost, sem személyt meg nem nevezvén, nem hiszem, hogy a kassai községi iskolák tisztelt tanitói karának joga lenne engemet kérdőre vonni. De, hogy a tanitói testület — mint ilyen — iránti nagyrabecsülésemet tanusitsam, hajlandó vagyok e kérdésre felelni. És mivel a dolog természeténél fogva, ily kényes kérdésre, motivált feleletnek kell következni, igen természetes, miszerint, ha válaszolni akarok, kimeritően kell válaszolnom.

Teszem ezt most, nem ugyan oly kimeritően, amint óhajtanám, de mégis, amennyire sok elfoglaltságom ezt tennem engedi.

Egyúttal köszönetemet nyilvánitom a kassai községi t. tanitók testületének, nemcsak azért, hogy e dolgot, melyből — reméllem — a közügynek haszna lesz, a nyilvánosság elé hozta; de azért is, mivel jelen feleletemet nevezetesen megkönnyitette azáltal is, hogy épen e testület, cikkem szavai által, némileg érintve érzi magát s igy önkénytelenül is mintegy beismeri: miszerint — különben tiszteletreméltó — testületében is találkozhatik oly kelletlen elem, melyre cikkem némely szavai talán alkalmazhatók.

Az interpelláló tanitó urak különösen e szavaimat veszik zokon: „Pedig ez iskolák az elközösités által nem válnak jobbakká, sőt gyakran rosszabbak lesznek, mint ez egy felsőmagyarországi sz. kir. városban történt, melynek közös iskoláiban oly egyének is alkalmaztattak tanitókul, kik nemcsak sans gêne, nyiltan hirdetik atheismusokat, hanem még a socialis forradalom terjesztőiül is szegődtek."

E szavakban, a tisztelt tanitói kar szerint, kettős vád foglaltatik: egy személyi és egy dologi.

Én ezt készségesen beismerem, s ámbár a tanitó uraknak leginkább csak a személyi vád látszik nehezökre esni, én mindazonáltal nemcsak ez utóbbira, de az előbb emlitett dologira is fogok felelni. Ezáltal nemcsak azon uraknak, kikre vádam nem eshetik, igazságot akarok szolgáltatni; hanem ezenkivül még egy magasabb elvi igazságnak is védelmére kelni, óhajtván ezáltal nemcsak a tanitó uraknak, de a szülőknek és az egész társadalomnak „jó szolgálatot" tenni.

Ezeket előrebocsátván, ezennel tiszteletteljesen kijelentem, miszerint akkor, midőn cikkem ama szavait: „Pedig ez iskolák az elközösités által nem válnak jobbakká, sőt gyakran roszabbak lesznek" — irtam, szemeim előtt, általán véve, ugyan, minden elközösitett iskola, tüzetesen pedig szabad kir. Kassa városának iskolai állapota is lebegett. Midőn pedig ama

szavaimat irtam, melyekben, a
mélyi vád foglaltatik, akkor
nyokra gondoltam.

Hogy pedig állitásaim
nyitani.

És pedig felelek elősző
pedig átmegyek a dologi k

Én csak elvekért szerete
cot gyülölöm. Ha valamely el
ról meggyőződtem, azt, mint
mezni kötelességemnek tartot
minden embernek ugyan, d
Személyek ellen harcolni ne
akár több személy hamis elvek
társadalomra nézve veszélyes
terjesztő személy, vagy személy
colni, azt mindig kimélettel,
teszem. Mert azt hiszem, hog
pedig nem bűnös, nem fogja
Ebben XIV. Lajos francia király
azt mondá a hires egyházi szóno
tasson beszédeiben oly világosa
kiveszem belőlük". — „Kath. V
midőn személyről van szó, csak

De mivel a t. tanitó urak
kénytelen vagyok nyilvánosan
tanügy terén veszélyes individ
akartam irányozni.

A kassai iskoláknál van
nemcsak sans gêne, nyil
hanem még a socialis f
is szegődött".

Ezen állitásomat nem vono
hogy ezen sajnálatraméltó eltével
ton úr, a kassai polgári isko
kassai néptanitók testületének tag

Hogy a „Kath. Világ"-ban
fordul elő, az lényegtelen; mert

szavaimat irtam, melyekben, a tanitó urak véleménye szerint, személyi vád foglaltatik, akkor egyes egyedül a kassai viszonyokra gondoltam.

Hogy pedig állitásaim igazak, azonnal be is fogom bizonyitani.

És pedig felelek először a személyi kérdésre; azután pedig átmegyek a dologi kérdésre.

I.

Én csak elvekért szeretek harcolni: a személyek elleni harcot gyülölöm. Ha valamely elvnek helyes voltáról és jogosultságáról meggyőződtem, azt, mint igazságot, a társadalom javára védelmezni kötelességemnek tartom: mert az igazságot védelmezni, minden embernek ugyan, de a papnak — kettős kötelessége. Személyek ellen harcolni nem szeretek. Hol azonban akár egy, akár több személy hamis elveket terjesztenek, és a hamis, vagy a társadalomra nézve veszélyes elvek elleni harcomban az azokat terjesztő személy, vagy személyek ellen is kénytelen vagyok harcolni, azt mindig kimélettel, s mig csak lehet, általánosságban teszem. Mert azt hiszem, hogy aki bűnös, megért engemet; aki pedig nem bűnös, nem fogja szavaimat magára vonatkoztatni. Ebben XIV. Lajos francia király példáját követem, aki egy alkalommal azt mondá a hires egyházi szónoknak, Bossuet-nak: „Uram! ne mutasson beszédeiben oly világosan reám, ami az enyém, azt majd kiveszem belőlük". — „Kath. Világ" cimü lapomban tehát én is, midőn személyről van szó, csak általánosságban szoktam beszélni.

De mivel a t. tanitó urak kivánják a személy megnevezését, kénytelen vagyok nyilvánosan megnevezni azt, kire — mint a tanügy terén veszélyes individuumra — a közönség figyelmét akartam irányozni.

A kassai iskoláknál van alkalmazva oly egyén is, „aki nemcsak sans gêne, nyiltan hirdeti atheismusát, hanem még a socialis forradalom terjesztőjéül is szegődött".

Ezen állitásomat nem vonom vissza, hanem ujra ismétlem, hogy ezen sajnálatraméltó eltévelyedett egyén Mártonfy Márton úr, a kassai polgári iskolának tanitója, s mint ilyen, a kassai néptanitók testületének tagja.

Hogy a „Kath. Világ"-ban az illető kitétel többes számban fordul elő, az lényegtelen; mert az irályi alak, rhetorikai figura,

minőt az életben, midőn általánosságban és szónoki modorban szólunk, számtalanszor használunk, midőn bizonyos meghatározott szám, vagy egység helyett is, a többest használjuk, mint pl. midőn mondjuk: voltak Cicerok, voltak Demosthenesek, holott mindenki tudja, hogy csak egy Cicero és egy Demosthenes volt. De minek is magyarázom ezt, hiszen az interpelláló urak, ezt épen oly jól tudják, mint én. Különben is mindenki legilletékesebb magyarázója saját szavainak, tehát én is. Én a fönebbi kifejezés alatt Mártonfy Márton urat akartam érteni és senkit mást. S nagy szerencsétlenségnek tartom én s velem számtalan mások, valószinüleg maguk a tanitó urak is, azt, hogy szabad kir. Kassa városának tanitói testületében találkozik egy oly eltévelyedett egyén is, aki annyira elvakittatott, hogy nyiltan meri hirdetni atheismusát és a socialis forradalmat.

Hogy pedig Mártonfy Márton úr nyiltan hirdeti az atheismust és a socialis forradalmat is, kérdem: kell-e erre Kassán bizonyiték? Van-e csak egy értelmes polgára a városnak, aki ezt nem tudná? Hiszen! kicsoda az Kassán, aki nem ismerné a „Haladás"-t, ama szennyes lapot, mely vakmerő gonoszsággal neki szokott rontani mindennek, ami a romlatlan és vallásos kebellel biró polgár előtt szent és nemes? Ama lapot, mely előtt nincs tekintély, erkölcs, becsület, melyet ez magához a sárba le nem rántana? Ama lapot, mely beszennyezi a kezet, amely hozzá nyúl, és a házban, hová betolakodik, megfertőzteti a levegőt! És e botrányos, gonosz irányú lapnak, mely Kassa városa szerencsétlenségére, derék városunkban, képviseli ama piszkos irodalmat, mely ellen, amerikai módra talán csak bothoz, vagy megvetéshez legtanácsosabb folyamodni, hogy annak megtámadásai ellen, a becsületes ember magát megvédhesse: mivel Magyarországnak összes esküdtszékei is alig volnának elegendők arra, hogy, az ily irodalom által, becsületökben megtámadott honpolgárokat megvédhessék. Utalok csak pl. bizonyos cikkekre, melyekben egy görög szert. hazafias püspök személye a sárba rántatik. És egy ilynemű ujságlapnak tulajdonosa és szerkesztője Mártonfy Márton úr, a kassai polgári iskola tanitója.

Mi nem hiszszük, hogy Mártonfy Márton úr, e laptulajdonosi és szerkesztői minősége szabad kir. Kassa városi iskolaszékének tudtával és beleegyezésével történhetett volna: mert sokkal magasabb véleménynyel vagyunk ama férfiak iránt, kik e szék tagjai, semhogy csak föl is tehettük volna rólok azt, hogy megen-

gednék, miszerint egy az ő ha
egy, a közerkölcsi érzetet ily ny
kiadni és szerkeszteni merjen; —
és szerkesztése a polgári
val egyátaljában össze ne
Igen! eltekintve attól, h
maga lapjában, számos általa ir
általa minden ellenészrevé
és helyeslésével lapjába fölvett
az egyházat." — „IX-ik Pius
utólsó helytartója"-féle cikkekbe
ellen. A „Legenda az Istenről"
közlött költeményben, lázit a k
érzetet durván sértő istentelens
mindezektől, „Cosmopolitismus"
cimű cikkében nyilván hirdeti a
ismus? Atheismus annyi,
Isten létét tagadja, vagy kétségb
(pantheistikus módra) tagadja; a
a szellem létét és a lélek halha
zeket kétségbe vonja: az mind
eme veszélyes tanokat nyilván hi
tagadást, vagyis az atheismust.
megjelent „Cosmopolitismus" felir
vallás-philosophiájáról csak némi
lesz megvallani, miszerint Már
hirdeti az atheismust.

Lehet, hogy a kereskedőnek
rének figyelmét kikerüli az ily
vallás kérdéseivel, vagy bölcsészett
Isten létének tagadása, közvetlen,
atheismus, istentagadás é
társadalmi rend alapjai ellen. A p
állapotát oly sokszor emlegetik a
mivel azt hitték róla, hogy tagadj
többi között, azért is üldözték s
keresztényeket, mivel a birodalom
hogy ezek (t. i. a keresztények) n
Ma azt mondják: szabad minde
amit akar. De aki egy oly társada

gednék, miszerint egy az ő hatóságuk alatt álló városi tanitó, egy, a közerkölcsi érzetet ily nyomorult módon sértő, piszoklapot kiadni és szerkeszteni merjen; — mert egy ily lap kiadása és szerkesztése a polgári iskola tanitójának állásával egyátaljában össze nem fér.

Igen! eltekintve attól, hogy Mártonfy Márton úr, a maga lapjában, számos általa irt, vagy, ha mások által irott, de általa minden ellenészrevétel nélkül, tehát beleegyezésével és helyeslésével lapjába fölvett cikkekben, mint pl. „Reformáljuk az egyházat." — „IX-ik Pius államcsinyje." — „Lengyelország utólsó helytartója"-féle cikkekben izgat a vallás és annak szolgái ellen. A „Legenda az Istenről" cimű versben s több más általa közlött költeményben, lázit a kath. egyház ellen és az erkölcsi érzetet durván sértő istentelenségeket közöl. Eltekintve, mondom, mindezektől, „Cosmopolitismus" (helyesen irva: Kosmopolitismus) cimű cikkében nyilván hirdeti az atheismust. Mert mi is az atheismus? Atheismus annyi, mint istentagadás. Aki az Isten létét tagadja, vagy kétségbevonja; aki a személyes Isten létét (pantheistikus módra) tagadja; aki a materialismusnak hódolván, a szellem létét és a lélek halhatatlanságát tagadja, vagy mindezeket kétségbe vonja: az mind atheus, azaz: istentagadó. S aki eme veszélyes tanokat nyilván hirdeti, az nyilván hirdeti az istentagadást, vagyis az atheismust. Olvasni kell csak a „Haladás"-ban megjelent „Cosmopolitismus" feliratú cikket s mindenki, akinek a vallás-philosophiájáról csak némi csekély fogalma van, kénytelen lesz megvallani, miszerint Mártonfy úr, e cikkében, nyiltan hirdeti az atheismust.

Lehet, hogy a kereskedőnek, az iparosnak, az üzlet emberének figyelmét kikerüli az ily vallásbölcselmi dolog; de aki a vallás kérdéseivel, vagy bölcsészettel foglalkozik, az tudja: miszerint Isten létének tagadása, közvetlen, vagy közvetett kétségbevonása atheismus, istentagadás és — mint ilyen — merény a társadalmi rend alapjai ellen. A pogány görögök, kiknek miveltségi állapotát oly sokszor emlegetik a tudósok, Sokratest halálra itélték, mivel azt hitték róla, hogy tagadja Isten létét. A római pogányok, többi között, azért is üldözték s tüzzel vassal pusztitották az első keresztényeket, mivel a birodalom elleni vétségnek tartották azt, hogy ezek (t. i. a keresztények) nem hisznek a pogány istenekben. Ma azt mondják: szabad mindenkinek hinni, vagy nem hinni, amit akar. De aki egy oly társadalomban, melynek polgárai hisz-

nek egy Istenben, gyermektanitói és nevelői szerepre vállalkozik, annak nem szabad egy oly lapban, mely a gyermekek kezébe is kerülhet, oly tanokat irni, melyek Isten létét tagadják, vagy kétségbe vonják. — És ez a Mártonfy úr, aki ilyeket ir s nyomat, oktatja a kassai polgárok gyermekeit, kik mindnyájan, legyenek azok bár katholikusok, protestánsok, vagy zsidók, szülőikkel együtt, mindnyájan hisznek egy élő Istenben, és a lélek halhatatlanságában!

Olvassa el a kassai községi iskolák tanitókara a „Haladás" mind ama számait, melyeken Mártonfy Márton úr, mint szerkesztő, neve áll. Olvassa el csak az ez évi ápr. 5-iki szám vezércikkét! és mondja meg: méltó-e az ott hirdetett elveket valló ember arra, hogy egy, az élő Istenben, hivő nép gyermekeinek tanitója legyen?!

Tanitó urak! Itt nem személyről, itt elvekről van szó. Mi az embert sajnáljuk, mert eltévedett; de elveit, miket nyiltan hirdet s mely elvek kárhozatosak, hamisak, veszélyesek, kárhoztatjuk és ostorozzuk nyiltan itt, és kárhoztatni fogjuk mindenütt. Ugyan, mondják meg Önök nekem: biznák-e gyermekeiket, szivök reményeit, aggságuk gyámolait egy oly tanitóra, aki a Mártonfy uréihoz hasonló elveket nyiltan hirdeti. Én nem hiszem, hogy szivök megnyugodnék, ha gyermekeiket, ily elveket valló férfiak kezében lenni tudnák! Itt tehát föl kell világositani az egy élő Istenben még hivő polgárokat és szülőket. És bárki legyen az, ha történetesen katholikus pap is, aki az oly súlyos visszaélésekre fölhivja a közönség figyelmét, az nem érdemli meg a tanitói kar apprehensióját, hanem a jóravaló szülők és a józanul gondolkozó polgárok hálájára méltó!

Mert kell-e, Önök előtt, fejtegetnem ama befolyásoknak az egész életre való kihatását, melyeknek a gyermek az iskolában ki van téve? S vajjon a tanitó más elveket vall-e az iskolában és más elveket az iskolán kivül? És jaj a gyermeknek, a szülőknek és a társadalomnak, ha a kiskorú gyermek is már a „Haladás"-éihoz hasonló tanokat hall; vagy ha nem is hallja az iskolában, de tanitójának neve alatt azokat másutt hirdettetni látja. Olvassák el Önök „Kath. Világ"-om áprilisi füzetének 253-ik lapján levő: „Agassiz tanár és az amerikai felekezetnélküli állami iskolák"-feliratú cikket; ebből is merithetnek tanulságot, mily óvatosan kell eljárni a tanitónak, hogy a reábizottak jövője ne veszélyeztessék.

Azt mondám továbbá Má
socialis, azaz, társadalm
szegődött.

Ime! itt a bizonyiték re
29-étől kezdve megjelent száma
nak lázitások a társadalom vilá
1873-ik évi dec. 21-iki számába
„Azt is tudjuk, hogy a h
de a társadalmi forradalom

Hát nem nyilvános terje
forradalomnak, ha azt mondja
radalom mindig előnyye

Elhallgatom a „Politikai s
a „Misera plebs" — a „Men
„Rákóczy és Brankovics"-felirat
tas", a — „Legdrágább kormá
ben felforgató elvek védetnek s
körülmények között Franciao
zadott volna stb. — Csak
melyben egy levél van a „Hala
szóról szóra ezek állanak: „
ellenzéki magyar közlönyeinek
területén meginditani azon
tói vagytok, melyet helyese
lapjaink is? — (Itt csak ez a ké

Avvagy tőlünk, vidéki elv
nyezést? Az lehetetlen! Nehéz
áldozat tőlünk, hogy magán
lalkozunk!

De különben is Felsőma
minden e vidékre vonatk
onnan kell kiindulnia.

Fel tehát nemes barátim
hévvel és önérzetesen, baráti k
badelvű lapjaitok oly önfeláldozó
korlati életben érvényre juttatni!

Lehet, hogy jóakaratotok
erre gondolok, önkénytelenül esz
okoskodása, ki többek között azt
tönszerüleg irtóznak a for

Azt mondám továbbá Mártonfy Márton urról, hogy a socialis, azaz, társadalmi forradalom terjesztői közé szegődött.

Ime! itt a bizonyiték reá. A „Haladás" 1873-ik évi sept. 29-étől kezdve megjelent számainak majdnem mindegyikében vannak lázitások a társadalom világi, vagy egyházi rendje ellen; az 1873-ik évi dec. 21-iki számában pedig szóról szóra ezeket mondja: „Azt is tudjuk, hogy a hatás ellenhatást fog szülni, **de a társadalmi forradalom mindig előnynyel jár** stb."

Hát nem nyilvános terjesztése-e ez a társadalmi (socialis) forradalomnak, ha azt mondja valaki, hogy „a társadalmi forradalom mindig előnynyel jár?"

Elhallgatom a „Politikai szemle" — az „Omnia venalia", — a „Misera plebs" — a „Menjetek és kövessétek példáját" — a „Rákóczy és Brankovics"-feliratú vers, — a „Hannibal ante portas", a — „Legdrágább kormány"-féle stb. stb. cikkeket, melyekben felforgató elvek védetnek s hivatkozás történik arra, hogy ily körülmények között Franciaországban a nép már föllázadott volna stb. — Csak az 1874-iki 7-ik számot emlitem, melyben egy levél van a „Haladás" szerkesztőségéhez s e levélben szóról szóra ezek állanak: „Nem-e nektek Felső-magyarország ellenzéki magyar közlönyeinek volna-e feladatotok, saját vidéketek területén meginditani azon mozgalmat, melynek teremtői vagytok, melyet helyeseltek nemcsak ti, hanem országos lapjaink is? — (Itt csak ez a kérdés: melyek azon lapok?)

Avvagy tőlünk, vidéki elvbarátaitoktól várnátok a kezdeményezést? Az lehetetlen! Nehéz viszonyaink közepette már az is áldozat tőlünk, hogy magán ügyeinken kivül egyébbel is foglalkozunk!

De különben is Felsőmagyarország központja Kassa, és minden e vidékre vonatkozó nagyszabású actionak onnan kell kiindulnia.

Fel tehát nemes barátim a tettre! Azt, mit annyiszor oly hévvel és önérzetesen, baráti körben megbeszéltünk, és mit szabadelvű lapjaitok oly önfeláldozóan hirdettek: iparkodjatok a gyakorlati életben érvényre juttatni!

Lehet, hogy jóakaratotok hajótörést fog szenvedni: de ha erre gondolok, önkénytelenül eszembe jut azon francia történetiró okoskodása, ki többek között azt irta, hogy: „a nemzetek ösztönszerűleg irtóznak a forradalomtól s az nálok min-

dig a végső kétségbeesés szüleménye, de olyankor épen azért mert önvédelem, teljesen jogosult."

Ezen levél a felsőmagyarországi ellenzéki szövetségről szól ugyan, de mit akar a francia iróból meritett „teljesen jogosult forradalom" az ellenzéki szövetséggel?

E levelet nem Mártonfy Márton irta; de lapjában, melynek ő a tulajdonosa és szerkesztője, ciceró betükkel közli, semmi ellenészrevételt nem teszen reá: tehát ugyanezen véleményt osztja ő is. — A „Haladás" ugyane számában ez iratik Ungvárról: „De hová irok? A „Haladás"-ba! Mi a „Haladás"? Ellenségei azt állitják, hogy forradalmi lap!" — Tehát nemcsak én állitom, hogy a „Haladás"-ban forradalmi elvek terjesztetnek, de állitják — az ungvári levél szerint — mások is. Minthogy pedig e lapnak, mely mások szerint is forradalmi lap, tulajdonosa és szerkesztője Mártonfy Márton; ugyanaz, aki egyszersmind a kassai polgári iskolának egyik tanitója, aki fönnebb nyiltan azt is irta, vagy ellenészrevétel nélkül közölte, hogy „a társadalmi forradalom mindig előnynyel jár," ezért cikkemben az igazsághoz hiven mondhattam azt, hogy oly tanitó is alkalmaztatik, aki a socialis forradalom terjesztőjéül szegődött.

Ennyit a személyi kérdésre.

Én jószántomból tartózkodtam volna ezeket előhozni; de a kassai községi iskolák tanitói testülete által nyilatkozatra szólittatván, kötelességemnek tartottam, minden fentartás és félelem nélkül, férfiasan és nyiltan kijelenteni, kit értettem, midőn azt irtam, hogy oly egyének is alkalmaztatnak tanitókul, akik nyiltan hirdetik az atheismust és a socialis forradalom terjesztői közé szegődtek.

Jól tudom, miszerint a „Haladás" szerkesztője, az ő ismeretes fegyvereivel, harcra fog ellenem kelni, hiszen úgy is már megfenyegetett avval, miszerint „oly vihart zúdit a nyakam közé, hogy összes munkatársaim sem lesznek képesek megvédeni." Erre csak azt mondom: ha a törvény és munkatársaim meg nem védenek, majd csak megvéd az, akiről irva vagyon a 26-ik zsoltárban: „Az Úr világosságom és szabadulásom, kitől féljek? Az Úr életem oltalmazója, kitől remegjek? Midőn ellenem közelednek a gonoszok, hogy egyék husomat, ellenségeim, kik engem szorongatnak, magok meggyengülnek és elesnek."

Én Istenben bizom s a jogot, igazságot és jó erkölcsöt védve, nemcsak Mártonfy Márton úrtól, de az egész világ ellenséges

megrohanásaitól sem ijedek me
hogy, a nálunk is divatba jönni
képes lesz engem az igazság kin
És most átmegyek a dol

„Kath. Világ" cimü folyói
iskolák az elközösités
sőt gyakran roszabba
felsőmagyarországi szab.

Uraim! Nekem, Önöknek é
célja-eszközei- és feladatáról hel
désünk, kell, hogy ez legyen me
de minden elközösitett népiskol
tanerőkkel rendelkező és jól veze
felekezeti iskola. Ezt Önök ige
sokan vannak testületök kebelé
domány magaslatán állanak, ki
pasztalatokat szereztek maguknak
meg nyilvánosan, engedjék kin
helyzet kényszerüségénél fogva t

Én e tekintetben szerencsés
Nekem nem kell attól tartanom,
zése miatt valamely hatalmas s
haragját vonom árva fejemre, ez
minden, vallásfelekezeti
vagyis elközösitett isk
kevésbbé felel meg, mi
erőkkel ellátott és jól
kola: tehát a szabad kir. Kass
után, roszabb, mint volt az elkö
fönebb kimondott elvet tagadná,
be, miszerint az iskolai és népne
s annyit ért az iskolához, mint a

Nem akarom fürkészni: mié
el Kassán a katholikus iskolák; e
a ténynél maradok, mely előttem

Kassán lakik:

róm. s gör. kath.	ágost. h.
17169;	1557;

megrohanásaitól sem ijedek meg s igen csalódik, aki azt hiszi, hogy, a nálunk is divatba jönni kezdő jakobinusi terrorismus által, képes lesz engem az igazság kimondásától visszariasztani.

És most átmegyek a dologi kérdésre.

II.

„Kath. Világ" cimű folyóiratomban azt irtam: „pedig ez iskolák az elközösités által nem válnak jobbakká, sőt gyakran roszabbak lesznek, mint ez egy felsőmagyarországi szab. kir. városban történt stb."

Uraim! Nekem, Önöknek és mindenkinek, akinek a népiskola célja-eszközei- és feladatáról helyes fogalma van, ez a meggyőződésünk, kell, hogy ez legyen meggyőződésünk: miszerint nem egy, de minden elközösitett népiskola roszabb, mint a vele egyforma tanerőkkel rendelkező és jól vezetett, leginkább pedig keresztény, felekezeti iskola. Ezt Önök igen jól tudják; tudniok kell, mert sokan vannak testületök kebelében olyanok, kik a nevelészeti tudomány magaslatán állanak, kik a népnevelés terén gazdag tapasztalatokat szereztek maguknak s ha ezt, tudva, még sem vallják meg nyilvánosan, engedjék kimondanom, miszerint ezt csak a helyzet kényszerüségénél fogva teszik.

Én e tekintetben szerencsésebb helyzetben vagyok, mint Önök. Nekem nem kell attól tartanom, hogy meggyőződésem nyilt kifejezése miatt valamely hatalmas s állásommal rendelkező pártfogóm haragját vonom árva fejemre, ezért kimondom nyiltan, miszerint: minden, vallásfelekezeti jellegéből kiforgatott, vagyis elközösitett iskola roszabb, és céljának kevésbbé felel meg, mint a vele egyforma tanerőkkel ellátott és jól vezetett felekezeti iskola: tehát a szabad kir. Kassa városi iskola is, az elközösités után, roszabb, mint volt az elközösités előtt. Aki, az általam itt fönebb kimondott elvet tagadná, tagadásával csak azt bizonyitaná be, miszerint az iskolai és népnevelési ügyekben teljesen járatlan s annyit ért az iskolához, mint a hajdú a harangöntéshez.

Nem akarom fürkészni: miért? és miként? közösittettek el Kassán a katholikus iskolák; ez nem tartozik hozzám. Én csak a ténynél maradok, mely előttem áll s e tény a következő:

Kassán lakik:

róm. s gör. kath.	ágost. h.	helv. v.	mózes v.	g. kel.
17169;	**1557;**	**825;**	**2178;**	**10.**

Ezelőtt voltak Kassán katholikus, ágostai, helvét. v. és zsidó népiskolák. Ma vannak ágostai, helvét. v. és zsidó népiskolák; a katholikus iskolák Kassán eltüntek a földszinéről s helyettök vannak most felekezetnélküli községi iskolák. Minden tehát a réginél maradt, csak a 17169 katholikusnak nincsen iskolája. Ez tény, mely ellen semmi okoskodás nem használ.

Hogyan? Oly roszak valának talán a kassai katholikus iskolák, hogy azokra az 1868-iki 38-ik t. cikk elközösitési rendszabályait alkalmazni kellett? Szó sincs róla! A kassai kath. iskolák jók voltak, mintaszerű iskolák voltak, jóságuk hire az egész országban ismeretes vala. Erről tanuskodnak a kormányhoz beadott tanfelügyelői jelentések is. Miért közösitettek el tehát ezen iskolák?

Az 1868-iki 38-ik t. cikk olyan, hogy, ha valakinek kedve és elég erős akarata van az ország minden felekezeti iskoláját elközösiteni, azt, e törvény erejénél fogva megteheti s még — ami mai nap igen sokra becsültetik — bizonyos körökben roppant nagy dicsőséget is fog aratni vele. Ez mainap hazánkban igen jutalmazó fáradság lévén, nem csoda dolog, hogy sokan a lelkiismeret, jog és méltányosság elavult fogalmait tekinteten kivül hagyván, a dicsőség könnyü utjára térnek. A nevezett törvény kedvez mindenkinek, aki az elközösités fáradságát, akár olcsó dicsőségszomjból, akár holmi anyagi hasznokért, magára veszi és a tág keretű törvény magyarázatában — kellő ügyességgel bir. Miként is nem lehetett volna tehát Kassán, hol oly sok értelmiség van, módot és a nevezett kautsouk törvényben paragrafust találni, a volt katholikus iskolák elközösitésére, és arra, hogy az 17169 katholikus iskolájától megfosztassék? E műtét tehát — némelyek véleménye szerint — alkalmasint törvényesen történt. De hiszen mondottuk már, hogy e törvény erejénél fogva az ország minden iskoláit lehet közöseknek nyilvánitani. De vajjon igazságosan és méltányosan történt-e a kassai kath. iskolák elközösitése — ezt nem akarjuk itt megitélni. Mi csak a ténynél maradunk.

Sőt hajlandók vagyunk még azt is megengedni, hogy ama nehány férfiú, aki Kassán a kath. iskolák elközösitését keresztül vitte, eme tettében — eltekintve az igazságtalanságtól melyet a katholikusokon elkövettek — a legjobb szándéktól vezéreltetett. Elhiszszük, hogy az iskolák elközösitése által helyben a népnevelés állapotán segithetni véltek. De más kérdés az: vajjon el van-e érve az ama nehány férfiú által elérni szándékolt cél? Javult-e ezáltal Kassán a népnevelés állapota, avagy sem?

Mert tudva levő dolog, hogy a
igen hosszú az út, s gyakran a
mészete, vagy egyéb, számitáso
dugába dől és a várt eredmén
éretik el.

Mi úgy vagyunk meggy
elközösitése által Kassán a n
segittetett, de még hátrább ve
potok nemcsak nem jav
tak. Ne méltoztassanak engem
által mondani, mintha talán a
telességmulasztásról, vagy bár
legyen ez tőlem. Én a tételt
dom: minden községi isko
idevágó intézkedései alapján k
zései szerint határozottan va
mint az oly vallásfeleke
nivel egyforma tanerőkl
zetéssel bir.

A „vallásnélküli" k
jó felekezeti iskolánál, mert hiány
lenegy eszköze a vallás.
kolában is, ezért ezen iskola n
a népiskolának egyedüli hivat
ez iskola, mint akkor volt, mid
annyira rosz, hogy egészen has
kitüzött célnak épenséggel meg

Ugyanis: mi a népiskola
tudják — sokat irtak és sokat
e kérdés iránt, a világ leghirese
lemény uralkodik. Európa és A
egyeznek abban, hogy a népisk
az ifju nemzedéket nemcsak okt
kolának célja az egész embe
annak értelmi tehetségét
nem a kedélyt, az akaratot,
teni. A népiskola feladata: a
és nevelve oktatni. Harnisc

gostai, helvét. v. és
ét. v. és zsidó nép-
k a földszinéről s he-
skolák. Minden tehát
: nincsen iskolája. Ez
ál.
ıssai katholikus isko-
lközösitési rendszabá-
kassai kath. iskolák
hire az egész ország-
nányhoz beadott tan-
tehát ezen iskolák?
a valakinek kedve és
ezeti iskoláját elkö-
eheti s még — ami
s körökben roppant
hazánkban igen ju-
y sokan a lelkiismere-
teten kivül hagyván,
törvény kedvez min-
olcsó dicsőségszomj-
eszi és a tág keretű
bir. Miként is nem
niség van, módot és
alálni, a volt katho-
17169 katholikus is-
némelyek véleménye
. De hiszen mondot-
ország minden iskoláit
azságosan és méltá-
zösitése — ezt nem
adunk.
engedni, hogy a ma
ák elközösitését ke-
az igazságtalanságtól
gjobb szándéktól ve-
ösitése által helyben
más kérdés az: vaj-
tal elérni szándékolt
állapota, avagy sem?

Mert tudva levő dolog, hogy a legjobb akarattól a sikerhez még igen hosszú az út, s gyakran a legjobb szándék is, a dolog természete, vagy egyéb, számitáson kivül hagyott, körülmények miatt, dugába dől és a várt eredmény helyett, épen ennek ellenkezője éretik el.

Mi úgy vagyunk meggyőződve, hogy a katholikus iskolák elközösitése által Kassán a népnevelés ügye nemcsak elő nem segittetett, de még hátrább vettetett, azaz: az iskolai állapotok nemcsak nem javultak, de tényleg roszabbodtak. Ne méltoztassanak engem félreérteni. Nem azt akarom ezáltal mondani, mintha talán a tanitói testületet általán véve, kötelességmulasztásról, vagy bármiről is vádolni akarnám. Távol legyen ez tőlem. Én a tételt általánosan állitom fel és azt mondom: minden községi iskola, mely az 1868-iki 38-ik t. cikk idevágó intézkedései alapján közössé, tehát a törvény rendelkezései szerint határozottan vallásnélkülivé alakul, roszabb, mint az oly vallásfelekezeti iskola, mely az előbbenivel egyforma tanerőkkel, taneszközökkel és vezetéssel bir.

A „vallásnélküli" közös népiskola mindig roszabb a jó felekezeti iskolánál, mert hiányzik benne a nevelésnek egyetlenegy eszköze a vallás. Ez hiányzik a kassai közös népiskolában is, ezért ezen iskola nem felelhet meg ama célnak, mely a népiskolának egyedüli hivatása. Ezért nemcsak roszabb most ez iskola, mint akkor volt, midőn kath. felekezeti jelleggel birt; de annyira rosz, hogy egészen haszonvehetetlen, mert a népiskola elé kitüzött célnak épenséggel meg nem felel.

Ugyanis: mi a népiskola célja? E tárgyról — mint Önök tudják — sokat irtak és sokat civódtak az emberek. Ma azonban, e kérdés iránt, a világ leghiresebb tanférfiainál már csak egy vélemény uralkodik. Európa és Amerika legjelesebb tanférfiai megegyeznek abban, hogy a népiskola oly intézmény, melynek célja az ifju nemzedéket nemcsak oktatni, hanem nevelni is. A népiskolának célja az egész embert képezni, tehát nemcsak annak értelmi tehetségét ébreszteni és ápolni, hanem a kedélyt, az akaratot, szóval a szivet is nemesiteni. A népiskola feladata: **a gyermeket oktatva nevelni és nevelve oktatni.** Harnisch, Pestalozzinak egyik hires ta-

nitványa, azt mondja (lásd: Kellner, Volksschulkunde 5. Aufl. 56. l.): „A népiskolának nem az a feladata, hogy a gyermeket tudóssá, vagy csupánccsak gondolkodóvá tegye, hanem az a feladata, hogy tanitványát a tett emberévé képezze; ezért népiskolában a gyermeket szoktatni kell inkább, mint oktatni, arra kell őt képesiteni, hogy inkább végrehajtani tudjon szükséges dolgokat, mint kigondolni kevésbbé szükségeseket." És a német kormány- és iskolatanácsos Kellner a népiskola célját abban találja, hogy „benne a gyermekek jövendőbeli munkás életre, az egyházi és világi társadalmi hivatásukra, előképeztessenek." Ezért minden, hivatását jól értő, tanférfiú egyhangulag azt követeli, „hogy a népiskolában való tanitás nemcsak oktató, hanem nevelő is legyen." Csupa protestans tekintélyekre hivatkozunk. Igy Ziller, lipcsei tanár, (Grundlegung zur Lehre vom erziehenden Unterricht) azt követeli, „hogy ama iskolák, melyek nem szakiskolák, mindig nevelő intézetek is legyenek." — C. L. Roth (Schriften pädagog. u. biograph. Inhaltes I. 6. l.) azt bizonyitja, hogy — miután mindenki nem lehet tudós, de mindenkinek embernek kell lenni — „a népiskolában a nevelést az oktatástól elválasztani nem lehet." — A bádeni uj népiskolai törvény indokai között, többi közt, ez is foglaltatik: „a népiskolára nézve legfontosabb a nevelészeti elem, s emiatt ott a nevelés az oktatastól elválaszthatlan." — G. Fröhlich, rektor szerint: „a népiskola csak akkor felelhet meg céljának, ha abban a tanitó nemcsak oktatja, hanem a szó teljes értelmében neveli is a gyermeket." — Humboldt Sándor 1853-ban irja: „Az egész élet képtelenség, ha nem tudjuk minek vagyunk itt, de ez a legmélyebb gondolkodó előtt is rejtély marad." Tehát a lét titkainak földeritésére és arra, hogy az élet képtelenség ne legyen, az emberi ész tehetségein kivül még másra (t. i. a vallásra) is van szükség. — Dietrich pedig maga megvallja: „Valóban kevesebb súlyt kell arra fektetni, mennyit tud az ember, mint arra, mikép van nevelve. Ezt a mai iskolákban elfeledék (a közös, vallásnélküli iskolákban) sőt erre nem is figyelnek. Egy ily iskolának eredményei bizonyos széphangzású szóvirágokkal magasztaltatnak, de a nevelészeti elem, mely a legfontosabb, rendesen csak mellékes dolognak vétetik azokban."

A nevelés tehát oly elmaradhatlan föltétele a népiskolának,

mely nélkül ez, céljának me
mely többet ront mint épit,
nak. Ismeretes a hires Wellin
nem volt tanitó, hanem hadv
az életet és az embereket; ő
oktatásról nincs itéletem, de
nevelitek a vallásban és j
oka, hogy ha a jövőb
ügyes gazember lesz."

Ha tehát a legtekintél
katholikus férfiakat, kiknek
oly nagy fontosságot tulajdon
úgy hiszem, a kassai községi
puszta oktatással nem lehet
a gyermekeket még nevelni i

A nevelés alatt értjük
kiskoruakra, mely mind ama
erőket és képességeket, amel
pezik, idomitja, fejleszti, meg
ideiglenes és örök feladatát,
bizton elérhesse. E célból kel
tatás és a testi egészségi ápo
tehát a valláserkölcsi nevelés
sem magában véve már a te
része. Az oktatás és az ért
véve még nem nevelés; ez cs
melyet a népiskolának teljesi
hoz még a sziv képzése, a lel
erkölcsi oktatás és szoktatás
legyen s igy az iskola céljána

E célt a községi, vagy
nevelést hátráltatja, a vallás-o
tetlenné teszi, e nagy célt —
„vallásnélküli" iskola seh

A községi iskola fejleszt
telmi oktatást, de már ezt se
minthogy ahhoz élő vallásos
oktatás korántsem még nevelé
eszközöknek, amelyek a nevelé
sos-erkölcsi nevelést, mely

mely nélkül ez, céljának meg nem felelő, haszontalan intézmény, mely többet ront mint épit, többet árt mint használ a társadalomnak. Ismeretes a hires Wellington ide vágó nyilatkozata, aki ugyan nem volt tanitó, hanem hadvezér, de mint praktikus ember ismerte az életet és az embereket; ő e tárgyra vonatkozólag igy szól: „Az oktatásról nincs itéletem, de annyit mondok, ha a gyermeket nem nevelitek a vallásban és jó erkölcsben, ti vagytok annak oka, hogy ha a jövőben a világban annyival több ügyes gazember lesz."

Ha tehát a legtekintélyesebb protestans tanférfiak is — a katholikus férfiakat, kiknek száma légio, itt nem is emlitjük — oly nagy fontosságot tulajdonitanak a népiskolákban a nevelésnek, úgy hiszem, a kassai községi tanitó urak is elismerendik, hogy a puszta oktatással nem lehet beérni, hanem, hogy a népiskolában a gyermekeket még nevelni is szükséges.

A nevelés alatt értjük a nagykoruaknak ama befolyását a kiskoruakra, mely mind ama vallásos, erkölcsi, értelmi s physikai erőket és képességeket, amelyek a gyermek emberi lényegét képezik, idomitja, fejleszti, megerősiti és nemesbiti, hogy a gyermek ideiglenes és örök feladatát, emberi és keresztény tökélyesedését biztonelérhesse. E célból kell, hogy a vallás, a fegyelem, az oktatás és a testi egészségi ápolás közreműködjenek. Egyesülnie kell tehát a valláserkölcsi nevelésnek az értelmi s testivel; ezek egyike sem magában véve már a teljes nevelés, hanem ennek csak egy része. Az oktatás és az értelmi tehetségek fejlesztése magában véve még nem nevelés; ez csak egyik része ama nagy feladatnak, melyet a népiskolának teljesitenie kell. A nevelés teljes fogalmához még a sziv képzése, a lelki erők nemesitése, szóval a valláserkölcsi oktatás és szoktatás is tartozik, hogy a nevelés teljes legyen s igy az iskola céljának megfelelhessen.

E célt a községi, vagy közös iskola, mely a valláserkölcsi nevelést hátráltatja, a vallás-oktatást akadályozza, vagy épen lehetetlenné teszi, e nagy célt — mondom — a felekezetnélküli, azaz „vallásnélküli" iskola sehol és soha nem éri el.

A községi iskola fejlesztheti a testi erőket; nyujthat értelmi oktatást, de már ezt sem teljesen és csak igen tökéletlenül, minthogy ahhoz élő vallásos oktatás is tartozik, s azonkivül az oktatás korántsem még nevelés, hanem csak egyike azon segédeszközöknek, amelyek a nevelésre közreműködnek. De a vallásos-erkölcsi nevelést, mely a társadalomra nézve a legnagyobb

befolyásu, a felekezet- azaz vallásnélküli községi iskola nem adhatja, mivel ez tökéletesen meghaladja erejét; sőt, az ily vallásos-erkölcsi nevelés a községi iskola természetével és fogalmával is ellenkezik.

Amely iskola pedig ama feladatot, melyre hivatva van, teljesiteni nem képes, azt nem lehet **jó** iskolának nevezni; ami pedig nem jó, az rosz. Minden községi iskola, mint oly intézmény, mely a valódi népnevelés céljának tökéletesen soha sem felelhet meg, rosz, s mint ilyen elvetendő. Az államnak és az egyes községeknek is, iskolai ügyekben, józanul csak az lehet céljok, hogy iskoláik jók és hivatásuknak megfelelők, nem pedig, hogy erőszakkal felekezetnélküliek legyenek. S minthogy társadalmi magas feladatának csak a vallásos, azaz, felekezeti népiskola felelhet meg igazán: azért az államnak és az egyes községeknek, saját érdekökben is, kötelességök arra törekedniök, hogy iskoláik a célnak megfelelők és jók, nem pedig, hogy vallásnélküliek, a célnak meg nem felelők és roszak legyenek. Ez nyugtathatja meg csak a jóravaló állampolgárt és a vallásos szülöt is, ha tudja, hogy szive gyermeke, élete reménye és aggkora gyámola, ama vallásban neveltetik, melynek isteni voltáról a szülő maga is meg van győződve, s hogy ama erkölcsi érzet fejlesztetik a gyermekben, mely a szülői remények teljesülésének biztositékát nyujtja. Ezért az állam és az egyes nagyobb községek, saját érdekökben és erkölcsileg is, inkább arra köteleztetnek, hogy a jó és a célnak megfelelő felekezeti iskolákat támogassák, semmint, hogy az iskolákat elközösitvén, azokból célttévesztett intézeteket alkossanak. Különben is mindenki tudja, hogy az államnak és az egyes községeknek közpénzei bizony nem teremnek a fán, hanem csak az adózó állampolgárok zsebében; ha tehát e pénzek segélyképen is kiadatnak, ne adassanak ki a jogos érdekek megsértésével, hanem csak a józan célok előmozditására, igazság és méltányosság szerint.

Az iskola csak akkor oldja meg helyesen feladatát, ha az ész és sziv képzésére egyenlő gondja van; e kettő tesz egy egész tökéletes embert; — a nevelés, mely bármelyiket elhanyagolja, fél embert ad csak a társadalomnak, hogy romlására legyen.

Az ész és sziv képzésének e kettős célja egymással a legszorosb viszonyban és összefügésben van, egyik a másik nélkül csak szellemi koresokat, tökéletlen egyéneket szül, kik mindanyi-

szor zavarba jönnek az élet
gyatnak. Párhuzamosan kell
mihelyt valamelyik tulsúlyra
kész birtokosuk számára a tév
a szivnek elhanyagolásával ö
gyilkolja boldogságunkat.

Nemcsak oktatni, hanem
adatot mindenki, aki csak nér
abban keresi, hogy bizonyos
latára és céljai előmozditására
mereteket és ügyességeket olt
hogy sokkal magasb rendeltet
emberré nevelje. És e tekint
az ember rendeltetésével és v
társadalmi életére, nemcsak é
életére vonatkozik; átöleli a
világát; Istennel, végrendeltet
őt, és ezeknek minden viszony
buzditja, képesiti. Ez a népisk

E nagy feladatot csak a
mely el nem szakad a vallást
elvek szellemében és segedelm
melynek müködése összhangzó,
a tanitás nem gátolja
tantárgyakban való okta
erkölcsi oktatást, hanem
gatja s általa viszont tá

Mondják meg nekem, ige
Önök vezetésére bizott, ezelőtt
küli kassai községi népiskola?
úgynevezet községi iskola általá
ama magasztos céljának és fela
telenek Önök, mint gondolkodó
községi népiskola, épen
épen mivel a vallás tövé
az eléje tüzött magas cél
közeliteni sem! E magas cél
pedig más községi népiskola nem
a kassai községi iskola roszabb
zeti korában; de egyátalján vév

szor zavarba jönnek az élet utjain, valahányszor önerejökre hagyatnak. Párhuzamosan kell növelni az észt és a szivet, mert mihelyt valamelyik tulsúlyra emelkedik a másik felett, azonnal kész birtokosuk számára a tévedés, kivált az észnek tulmivelődése a szivnek elhanyagolásával ölő szörnyeteg, mely tudtunk nélkül gyilkolja boldogságunkat.

Nemcsak oktatni, hanem nevelni is az iskola feladata. E feladatot mindenki, aki csak némileg is érti a népiskola célját, nem abban keresi, hogy bizonyos a mindennapi életre, az állam szolgálatára és céljai elömozditására képesitő, szükséges és hasznos ismereteket és ügyességeket oltson be a serdülő nemzedékbe; hanem hogy sokkal magasb rendeltetésénél fogva egyszersmind az embert emberré nevelje. És e tekintetben összeesik a népiskolának célja az ember rendeltetésével és végcéljával; nem csak az ember külső társadalmi életére, nemcsak értelme kifejtésére, hanem egész belületére vonatkozik; átöleli a gyermek értelmi, érzelmi és akaratvilágát; Istennel, végrendeltetésével és kötelmeivel megismerteti öt, és ezeknek minden viszonyok közti teljesitésére oktatja, vezeti, buzditja, képesiti. Ez a népiskola feladata.

E nagy feladatot csak azon iskola fogja kellően megoldani, mely el nem szakad a vallástól és az egyháztól, hanem a vallásos elvek szellemében és segedelmével teljesiti azt; azon népiskola, melynek müködése összhangzó, egyöntetü, egy szellemü, melyben a tanitás nem gátolja a nevelést, melyben a többi tantárgyakban való oktatás nem zavarja meg a vallás erkölcsi oktatást, hanem ezzel karöltve jár, ezt támogatja s általa viszont támogattatik.

Mondják meg nekem, igen tisztelt Tanitó urak! ilyen-e az Önök vezetésére bizott, ezelött katholikus, most pedig felekezetnélküli kassai községi népiskola? Mondják meg nekem: lehet-e az úgynevezet községi iskola általában véve olyan, hogy az a népiskola ama magasztos céljának és feladatának megfeleljen? Nemde kénytelenek Önök, mint gondolkodó férfiak megvallani: miszerint a községi népiskola, épen mivel nem vallásfelekezeti, épen mivel a vallás tövéről elmetszetik, nem képes az eléje tűzött magas célt elérni, de még csak megközeliteni sem! E magas célt zavartalanul sem a kassai, sem pedig más községi népiskola nem fogja elérni soha; ezért nemcsak a kassai községi iskola roszabb most, mint volt katholikus felekezeti korában; de egyátalján véve minden községi iskola roszabb,

mint a neki megfelelő s vele egyforma tanerőkkel és vezetéssel biró vallásfelekezeti iskola.

Tudják ezt jól a többi vallásfelekezetek mindenütt — Kassán is: ezért ragaszkodnak oly szivósan iskoláikhoz; oly szentségnek tekintik a népiskolát, hogy ahhoz nyulni senkinek sem engednek. Ezért Kassán is, midőn ama néhány férfiu abban kereste dicsőségét, — persze az 1868-iki 38. t. c. segedelmével — hogy a katholikus iskolát elescamotirozza, a finom érzékű protestánsok és az okos izraeliták segédkeztek ugyan a kath. iskola elközösitésében, de azért protestáns és zsidó iskoláikat megtartották; mivel jól tudják, hogy akié az iskola, azé a jövő: és jól tudják, hogy a vallásfelekezetiségéből kivetkőztetett, azaz, a bizonyos, meghatározott vallástól megfosztott népiskola rosz és haszontalan.

A népiskolában való nevelésnek összhangzónak és egy cél felé törekvőnek kell lenni az iskolán kivüli neveléssel. Ha valamire a világon, úgy a nevelésre illik ama ismert közmondás: „nem az iskolának, de az életnek tanulunk."

Mi az ember magasb rendeltetése? Minő viszonyban állanak az ember képességei e rendeltetéséhez? Mily úton érjük el a legbiztosabban rendeltetésünket? Mely indokok birják az embert arra, hogy rendeltetését szem elöl ne téveszsze?

Ki ad nekünk e nagyfontosságu kérdésekre választ?

Hogy a bölcselkedési speculatio, a magára hagyatott ész, ha a legmélyebb gondolkodású is, még sem képes nekünk a fönebb idézett kérdésekre kielégitő feleletet adni, azt már Humboldt Sándornak amott fönebb előhozott idézetéből is, láthatjuk. Az észnek van bizonyos határa, a melyen tul nem mehet. A legmélyebb gondolkodás is ma ilyen, holnap amolyan eredményre jut. Négyezer év alatt az emberi szellem nem vala képes az élet ama mély rejtelmeit megvilágitani s most sem képes — a tételes vallás, a kinyilatkoztatás nélkül. És jaj a nevelészetnek ha a kinyilatkoztatott vallás mezejéről letér és az ujabbkori „istennélküli" divatos elvek alapján akarja az emberi élet rejtélyeit megoldani.

Curtmann (Lehrbuch der Erziehung und des Unterrichtes. I. rész 34. l.) mondja: „A nevelészet csak a keresztény népek között, és csak a kereszténység segélyével, emelkedett tudománynyá, és csak e vallással való összeköttetésében képes maga a nevelés is emelkedni. Ezért a nevelészetnek is oly szorosan kell a vallásoktatással szövetkeznie, mint a gyakor-

lati nevelésnek a vallá
alapulnia."

Ezért a bajor képviselő
„a népiskolának nem egyedü
data, s a vallás igazságait ne
és a gyakorlati életbe is
mondja, hogy a népiskola fel
és vallási kötelmeiről, földi
kölcsönözni, s azt egyszersmi
kötelességeit teljesitse s a t
kásokat, munkaszeretetet és ö

Ezeket kétségtelenül el
merik, mondják meg nekem n
e célt elérhetni? Az irás, olv
gymnastika által-e? Mi köze
deltetésével? Vagy talán a b
illemtani) világnézet terjeszt
hogy a nép az erkölcsiség
kötelességét teljesitse és jó le
nem nyujtanak elég biztositék
séget," melytől némelyek az
teletet és rendületlen becsület
a serdülő nemzedéknek adni n
nek a népiskolában „magas
korántsem volna meg a jó erk
Hiszen, Uraim! csak a legujal
nekünk arra, hogy megtanuljul
menti meg az embert a gonos
tól. Nem láttunk-e ujabb idő
„magas miveltségü" gazembe
hamisitani, pénzeket sikkaszta
még nem elegendő biztositék a
legyen. Csak a vallásos hit an
biztosithat és a jóért való küz
világnézet mindenkire nézve ug
és legfontosabb azon osztályra
peztetik, s e mély vallásos vilá
keblével a legjótékonyabb össz
meggyőződés a legbiztosa
csiség magas fokára s a

lati nevelésnek a vallásos épülésen és képzésen kell alapulnia."

Ezért a bajor képviselőház is igen helyesen hangoztatá, hogy „a népiskolának nem egyedül az oktatás, de a nevelés is feladata, s a vallás igazságait nemcsak tudni, hanem a szivben átérezni és a gyakorlati életbe is átvinni szükséges." S Colleridge azt mondja, hogy a népiskola feladata a serdülő emberiségnek erkölcsi és vallási kötelmeiről, földi és örök érdekéről helyes fogalmat kölcsönözni, s azt egyszersmind azon helyzetbe hozni, hogy polgári kötelességeit teljesitse s a társas életben jó tulajdonokat és szokásokat, munkaszeretetet és öntiszteletet kifejtsen."

Ezeket kétségtelenül elismerik Önök is, uraim! De ha elismerik, mondják meg nekem nyiltan: mi által vélik népiskolájokban e célt elérhetni? Az irás, olvasás, számtan, földirat, természetrajz, gymnastika által-e? Mi köze van ezeknek az ember magasb rendeltetésével? Vagy talán a bölcselmi és aesthetikai (szépészeti s illemtani) világnézet terjesztése által? Higyjék el, Uraim! arra, hogy a nép az erkölcsiség határain kivül ne csapongjon, hogy kötelességét teljesitse és jó legyen, a bölcselmi és illemtani indokok nem nyujtanak elég biztositékot! Az úgynevezett „magas müveltséget," melytől némelyek az erkölcsi világrendben is törvénytiszteletet és rendületlen becsületességet várnak, Önök a népiskolában a serdülő nemzedéknek adni nem képesek. S ha lehetne is a népnek a népiskolában „magas müveltséget" szereznie, evvel még korántsem volna meg a jó erkölcs és lelkiismeretesség biztositéka. Hiszen, Uraim! csak a legujabb idő is elég bizonyitékkal szolgált nekünk arra, hogy megtanuljuk, miszerint a magas miveltség nem menti meg az embert a gonosz hajlamoktól és az erkölcstelenségtől. Nem láttunk-e ujabb időben csak Magyarországban is sok „magas miveltségü" gazembert, „finom miveltséggel" váltókat hamisitani, pénzeket sikkasztani, csalni stb. stb? A müveltség még nem elegendő biztositék arra, hogy valaki becsületes és jó is legyen. Csak a vallásos hit ama páncél, mely a kisértetek ellen biztosithat és a jóért való küzdelemre lelkesit. Ezért a vallásos világnézet mindenkire nézve ugyan szükséges; de legszükségesebb és legfontosabb azon osztályra nézve, mely a népiskola által képeztetik, s e mély vallásos világnézet az, mely a gyermek ártatlan keblével a legjótékonyabb összhangban van. A vallásos mély meggyőződés a legbiztosabban vezeti a népet az erkölcsiség magas fokára s az élet nehéz küzdelmei között is

türelmet, Isten akaratában való megnyugvást, békét és megelégedést szül a nép szivében, mely erények hatalmasabb örei az állami és társadalmi rendnek, mint ama félmillio szurony, melylyel Magyarország esetleg rendelkezhetik.

Ha tehát népet nevelni akarunk a vallashoz kell folyamodnunk. És a népiskolának, hogy az a népet nevelje, magának is vallással kell birnia. Ehhez nemesak az szükséges, hogy a gyermekek a vallásos cselekedetekre és gyakorlatokra szorittassanak, hanem a jó népiskolában még a levegőnek is át kell hatva lennie a vallásosság által: mert hogy valaki a vallásos-erkölcsi életre képesittessék, annak nemcsak tanulnia, hanem szoktattatnia és gyakoroltatnia kell a vallásban.

Kérdem Önöket, uraim! ilyen-e Önök községi iskolája? Lehet-e általában a községi iskola ilyen? — Ne ringassuk magunkat haszontalan ábrándokban! — Sem a kassai, de a világ egy községi iskolája sem lehet oly értelemben vallásos, hogy az a népet valóban nevelje, s épen azért, mivel nem lehet oly értelemben vallásos, s mivel valóban nem nevelheti a népet: minden községi iskola, tehát a kassai is — rosz.

Önök azt mondják: „hiszen a törvény megengedi, sőt elrendeli a községi iskolákban is a vallásoktatást.“ — Elhiszem! de a hol a nép neveléséről szólunk, ott nem arról van szó, hogy a vallástan is, pl. hetenkint két órán át, tanittassék. Ha a népiskolai fiatalságnak csak annyi vallással kellene birnia, mennyire hetenkinti két órán át tanittathatik és szoktattathatik, akkor e két óra is sok és felesleges. Nem a vallástan oktatása egymaga teszi a népiskolát népnevelő intézetté: az egész oktatásnak és szervezetnek át kell hatva lennie a vallásos és erkölcsi szellemtől. Aki a fiatalságot nem akarja Istenhez vezetni“ — úgymond Curtmann — „az nem érdemes a nevelői névre.“

Hogy a gyermekek, vallásuk szellemében, erkölcsös emberekké neveltethessenek, a tanitónak magának is vallásosnak és hivőnek kell lennie. Mert amivel a tanitó maga sem bir, azt növendékeinek sem adhat. Már most hogyan fogja nevelni a protestáns-, vagy mózesvallásu tanitó a maga katholikus vallású növendékeit? Milyen példáit fogja adni vallásosságának? Példa nélkül pedig nevelni lehetetlen!

1873-ban volt a kassai fi-iskolában: kath. 687; evang. 7; izr. 5.

1874-ik évről a jelenl
sok szerinti létszámáról ne
adatokat szerezni, de csak h
kath. 653; evang. 4; refor

Megjegyezzük itt ujra
felekezeti iskolájok, melybe
elférne még a 4 is. Az izr
jok, melyet 112 gyermek l
is elférne még ott. Tehát m
hetne kérdésbe. És mégis
katholikus tanitókon kivül
tanitó. Továbbá a polgári f
egy „vallásfelekezetnélküli“
pési szándokát bejelenté ug
kebelébe nem lépett. Mara
Jöhet idő, hogy itt izraelit

Hogyan fogják már
elemeit alkalmazni? Ezen
a vallásból meritendők. H
megsértik a velők nem e
hitét; ha nem alkalmazzák
zétől fosztják meg magokat

Azután az iskola fele
vallása képezi, mint a tan
ügyeleti vezetése s azon re
áthatja az iskola egész mük

Itt sarkallik ama vesz
tése által, az 17169 katho
hogy a 4 evang. 30 reform.
vallású tanitó miatt a 653
a katholika hitben.

Mert annak mindenk
lennie, hogy, bármit is mond
ségi iskola nem ker
resztény iskola. Hisz
Pesten: „hogy a hit- é
telező tantárgy.“ Sz
lános, semmi hitfel
erkölcstan“ behozatalát
akik azt mondják, hogy n

1874-ik évről a jelenlegi községi iskola figyermekeinek vallások szerinti létszámáról nem tudtunk ugyan magunknak hivatalos adatokat szerezni, de csak hallomásból tudjuk, hogy most lenne ott: kath. 653; evang. 4; református 30; izraelita 57.

Megjegyezzük itt ujra, hogy az evangelikusoknak van saját felekezeti iskolájok, melybe most 222 gyermek jár, tehat ugyanott elférne még a 4 is. Az izraelitáknak is van saját felekezeti iskolájok, melyet 112 gyermek látogat s alkalmasint a községibe járó 57 is elférne még ott. Tehát mindössze is a 30 reformált gyérmek jöhetne kérdésbe. És mégis az elközösitett iskolákban működik a katholikus tanitókon kivül két evangelikus és egy református tanitó. Továbbá a polgári felekezetnélküli iskolában van alkalmazva egy „vallásfelekezetnélküli" tanitó, aki a kath. egyházból való kilépési szándokát bejelenté ugyan, de, mint mondják, egy más egyház kebelébe nem lépett. Maradjunk tehát csak az elemi osztályoknál. Jöhet idő, hogy itt izraelita is fog alkalmaztatni.

Hogyan fogják már most e különvallású tanitók a nevelés elemeit alkalmazni? Ezen elemek pedig, mint tudjuk, leginkább a vallásból meritendők. Ha saját vallásuk elemeit alkalmazzák, megsértik a velök nem egy vallásfelekezeten levő tanitványaik hitét; ha nem alkalmazzák, a nevelés ama leghatékonyabb eszközétől fosztják meg magokat, mely nélkül a nevelés lehetetlen.

Azután az iskola felekezeti, jellegét nem annyira a tanulók vallása képezi, mint a tanitóké; leginkább pedig a felekezet felügyeleti vezetése s azon rendszer, melyszerint a vallásos nevelés áthatja az iskola egész működését, határozza meg annak jellegét.

Itt sarkallik ama veszély, mely Kassán, az iskolák elközösitése által, az 17169 katholikusból álló többséget fenyegeti. Az, hogy a 4 evang. 30 reform. 53 zsidó gyermek, és három nem kath. vallású tanitó miatt a 653 katholikus gyermek nem neveltethetik a katholika hitben.

Mert annak mindenki előtt szentnek és bizonyosnak kell lennie, hogy, bármit is mondjanak a dologhoz nem értők: a községi iskola nem keresztény és nem is lehet keresztény iskola. Hiszen Hoffman Pál is azért inditványozta Pesten: „hogy a hit- és erkölcstan ne legyen kötelező tantárgy." Szilady Áron pedig: „valami általános, semmi hitfelekezeti párthoz nem kötött erkölcstan" behozatalát sürgette. S Kassán is vannak olyanok, akik azt mondják, hogy nekik cafrangnélküli káté és

bibliánélküli vallásoktatás, azaz, nemkeresztény hitoktatás kell. Itt is vannak olyanok, akik ily képtelenségben hisznek, hogy a népiskolában valami, Isten tudja miféle, polgári erkölcstan oktatása elégséges. Ámde ezek nem tudják, mit beszélnek s csak a népoktatás és nevelés körüli vastag tudatlanságukat árulják el; mert, persze! olcsó módon liberaliskodni könnyü, de nehezebb a dolgokat érteni. Erre az általános vallásra, vagy polgári erkölcstanra később még visszatérünk.

Itt előbb röviden még azt bizonyitom be, miszerint maga a felekezetnélküli iskola magában véve is képtelenség. És ha valamelyik kath. iskola elközösittetik, az megszünik ugyan katholikus lenni, de meg nem szünik felekezeti lenni. A kath. felekezeti jelleg megsemmisittetik, de ehelyett az iskola más felekezeti jelleget nyer. Ugyanis: az ily közös iskolában a tanitó feladata úgy tanitani, hogy tanitványai közül egy se sértessék vallásos érzületében és öntudatában. Ez pedig lehetetlenség, sőt teljes képtelenség! Mert a mióta a világ áll, sohasem létezett ember, aki magának nem képezett volna bizonyos fogalmat az Istenről és világhozi viszonyáról. Akár helyes nézete legyen, akár helytelen, ama tény mégis tagadhatatlan, hogy az emberi szellem vágyakodik önnönmagával Isten és lénye fölött tisztába jönni. Ebből következik, hogy nem létezik tanitó, aki minden vallás iránt közönyös lenne és egy bizonyos vallás iránt előszeretettel nem viseltetnék, azaz: a tanitó maga sohasem lehet valóban hitfelekezetnélküli.

És ha a tanitó, mint ember, nem lehet felekezetnélküli, sohasem lesz képes úgy tanitani, miszerint kivált ama tárgyakban, amelyek a vallással közel összefüggésben állanak, egészen pártatlan álláspontot foglaljon el. Akármily „liberalis szellemű“ legyen is, mindig bizonyos saját egyéni felfogással fog birni e dolgokról, vagyis mindig felekezeti lesz. És képtelenség is a tanitótól azt kivánni, hogy minden felekezet iránt, azaz minden vallási tanok s intézmények iránt közönyös legyen, mert ez annyit tesz, mint követelni, hogy semmi álláspontja se legyen.

A hol tehát a kath. iskola, melynek ezer számra vannak kath. tanitványai, azért közösittetik el, hogy a többi — saját iskoláikkal biró — felekezetekhez tartozó 10—20 gyermek is az elközösitett iskolába járjon, s e miatt oda több nem katholikus tanitó küldetik, ez a katholikus többségre nézve mindig veszélyes; és — ha az elközösités törvényszabta módon is történt volna meg — az ily intézkedés, a hasonlithatlanul nagy többség iránt, sem nem méltá-

nyos, sem nem igazságos.
katholikus szülők lelkiismer
vallásfelekezethez tartozó ta
saját meggyőződésének fog
akkor szerfelett van
kus többség gyerme
nem vallásos, akkor a vallás
közöny könnyen átmegyen
lyeztetve van az áll
s teljesen meghius
nevelés. Ez ujra ama k
ségi iskola rosz.

Én hiszem, hogy ama
kassai volt katholikus, most
nek, igen jeles tanitók és
még inkább fokozza szeme
gyermekek vallásos meggyő
minél jelesebb és vallásosab
lásfelekezetbeli tanitó — sőt
is, — annál inkább kell a k
keik hitét és vallását. S ez
lészeti szempont is el nem
ama lelki nyugtalanság köv
tholikus szülői szivet, a gye
méltán elfoglal, határozottan

Mert mesebeszéd az, h
nitó a községi iskolában a v
kozik biz ő a vallással is s
neveléshez mitsem értenek. A
alkalmat nem adna, némely é
viszonyban állanak. Hiszen
vény 55. §-a értelmében „nér
tani. Már pedig hogy felelhetn
hogy az Úr Jézusról és a refo
e tárgyakról hitfelekezetnélk
tüneményekről, személyekről,
adata nemcsak a tényeket el
indokait is előadni: mert enél
Ha csak félig nyilatkozik,
pedig határozottan akar nyilat

nyos, sem nem igazságos. Az ily iskola meg nem nyugtathatja a katholikus szülők lelkiismeretét. Mert vagy vallásos az ily más vallásfelekezethez tartozó tanitó, vagy nem vallásos. Ha vallásos: saját meggyőződésének fog a többi vallástanok felett előnyt adni s akkor szerfelett van veszélyeztetve a katholikus többség gyermekeinek vallása. Ha pedig a tanitó nem vallásos, akkor a vallástalanság, vagy legalább a vallás iránti közöny könnyen átmegyen a gyermekekre s ezáltal veszélyeztetve van az állam és a társadalom érdéke, s teljesen meghiusul, az iskola főcélja, a népnevelés. Ez ujra ama következtetésre vezet, hogy az ily községi iskola rosz.

Én hiszem, hogy ama nemkatholikus tanitó urak, akik a kassai volt katholikus, most községi iskolában tanitói tisztet viselnek, igen jeles tanitók és kitünő vallásos emberek; de épen ez még inkább fokozza szememben a veszélyt, mely a katholikus gyermekek vallásos meggyőződését ez iskolában fenyegeti. Mert minél jelesebb és vallásosabb, a maga nemében, az ily más vallásfelekezetbeli tanitó — sőt ha az maga Luther, vagy Calvin volna is, — annál inkább kell a katholikus szülőknek félteniök gyermekeik hitét és vallását. S ez oka annak, hogy — ha már a nevelészeti szempont is el nem itélné a felekezetnélküli iskolát — ez ama lelki nyugtalanság következtében, mely minden jóravaló katholikus szülői szivet, a gyermekek vallásos meggyőződése miatt méltán elfoglal, határozottan rosz és kárhoztatandó.

Mert mesebeszéd az, hogy az ily más vallásfelekezetbeli tanitó a községi iskolában a vallással épen nem foglalkozik. Foglalkozik biz ő a vallással is s ezt csak azok tagadhatják, akik a népneveléshez mitsem értenek. Alig van a népiskolában tantárgy, mely alkalmat nem adna, némely észrevételeket tenni, melyek a vallással viszonyban állanak. Hiszen még az elemi iskolában is kell a törvény 55. §-a értelmében „némi általános és hazai történetet" tanitani. Már pedig hogy felelhetne meg a tanitó e kötelességnek anélkül, hogy az Úr Jézusról és a reformatióról szóljon? És vajjon, hogy fog e tárgyakról hitfelekezetnélkülileg szóllani? Midőn ily történeti tüneményekről, személyekről, vagy tényekről beszél, a tanitó feladata nemcsak a tényeket elősorolni, hanem azok összefüggését s indokait is előadni: mert enélkül lehetetlen a helyes történetelőadás. Ha csak félig nyilatkozik, akkor mindenkit megsért. Ha pedig határozottan akar nyilatkozni pl. ama viszályos eseményekről,

melyekkel nálunk a hitujitás járt: kinek adjon igazat? Ha azoknak ad igazat, akik nemcsak lényegtelen változtatást kivántak, hanem a kath. egyház alapigazságait akarták megmásitani, akkor megsérti a katholikusokat; ha azt mondja, hogy a hitujitók túlmentek a helyes határokon, szakitottak a katholikusokkal s oknélkül okoztak annyi vérontást, akkor megsérti a protestansokat. Hát mit mondjon? Semmit? — Akkor majd kérdezik a kis tanitványok. Mit felel? — És ha nem kérdezik? — már ez maga is annak jele, hogy az iskola rosz. Vagy pedig maguk között vitaznak majd a gyermekek: — ez aztán fogja előmozditani a vallásos békét!!

És Jézus Krisztusról hogyan fog majd beszélni a tanitó oly iskolában, melyben katholikus, protestans és zsidó gyermek van? Ha Krisztus urunkat Istenfiának mondja, mit szólnak majd ahhoz a zsidószülők, akiknek elődjei eszerint az Istenfia megölőinek bélyegeztetnek? Ha pedig csak merő embernek mondja: megtámadja a keresztény gyermekek hitét!

És száz más ily dolog van, melyekről szoltában a tanitó, akarva, nem akarva, kénytelen vallásos nézeteit nyilvánitani s vagy az egyik, vagy a másik rész hitét sérteni. Ezért a közös iskola nem áldás, hanem szerencsétlenség; nem mozditja elő a vallási békét, hanem felbontja azt s a jövőre nézve nehéz válságok csiráit rejti végzetteljes méhében.

Keresztény népnél a közös iskola nem tarthatja magát sokáig. Ezt mutatja Amerika és Németalföld, ahol a szülők a legnagyobb áldozatokkal állitanak fel felekezeti iskolákat, nehogy gyermekeiket a hitfelekezetnélküli iskolákba küldeni kényszerüljenek. Mert a felekezetnélküli iskolák tulajdonképen „vallásnélküli“ iskolák. Ezekről igy szólott Pourtalés I. Napoleon ministere a francia törvényhozó testületben: „Hallgassuk meg“ — úgymond — „mindama tiszteletre méltó polgárok szavait, akik a departementi gyülésekben ama dolgokról nyilatkoztak, a melyek tiz év óta szemök láttára végbe mennek.

Ideje, mondják, hogy az elméletek a tényekkel szemközt elhallgassanak. Nincs, nem létezik tanitás nevelés nélkül, és nincs nevelés erkölcstan és hit nélkül. A tanitók a pusztában tanitottak, mivel ama oktalanság követtetett el, hogy proklamáltatott, miszerint az iskolában nem kell a vallásról szólni. Onnan jött, hogy e tiz év óta a népiskolák nem mutatnak fel semmi eredményt, miután minden nevelésnél a vallást kell alapul venni. Az ifjuság most

a legkártékonyabb
külözi az Istenség
és jogtalanságét;
barbársága, onnan van az e
tanitást, avval hasonlitja öss
hogy ne jajgasson ama sors
zedékre várakozik.“ — An
nélküli“ iskolákat behozni,
lekezeti iskolákat megtarto
felekezetnélküli iskolák ellen
semmint gyermekeimet fe
bizzam.“

Poroszországban pedig
lai rendszabályokat hirdetet
vassuk: „Tudomásomra jött,
a tanitók vasár- és ünnep
teljesen nem jelennek meg
tók kötelezvék tan
ségnek, mint az ele
meretében kiképezi
csak tanitaniok, ha
niök, következőleg
szülék előtt jó pél
hiszem, egy véleményen les
séges, tekintettel a tanitók
szabályokhoz folyamodnom.

Tehát az egész világo
elismertetik, miszerint a n
pedig vallásosan n

Ilyen vallásos nevelést
lában nem nyerhet, tehát
jól vezetett felekezeti iskola.

Itt az ideje nehány rö
lanok által emlegetett valami
nek, szerintök, a községi isko

Senki sem szereti ma
tartatni. A vallás legnagyo
akik nem hisznek másban,

a legkártékonyabb befolyásoknak hódol; nélkülözi az Istenség fogalmát, valamint a jog és jogtalanságét; onnan van az erkölcsök elvadulása és barbársága, onnan van az elvadult nép. Hogyha valaki a mostani tanitást, avval hasonlitja össze a minőnek lennie kellene, lehetetlen, hogy ne jajgasson ama sors fölött, amely a mostani s jövő nemzedékre várakozik." — Angliában is akarták némelyek a „vallásnélküli" iskolákat behozni, de a józanul gondolkodó angolok a felekezeti iskolákat megtartották. Ez alkalommal Sir Northcote, a felekezetnélküli iskolák ellen kelvén, azt mondá: „Inkább meghalok, semmint gyermekeimet felekezetnélküli iskolákra és tanitókra bizzam."

Poroszországban pedig 1863-ban a közoktatás ministere iskolai rendszabályokat hirdetett ki, melyek bevezető soraiban ezt olvassuk: „Tudomásomra jött, hogy sok helyen, különösen városokban a tanitók vasár- és ünnepnapokon vagy igen rendetlenül, vagy teljesen nem jelennek meg az isteni szolgálaton, pedig a tanitók kötelezvék tanitványaikat a kereszténységnek, mint az elemi oktatás főtárgyának, ismeretében kiképezni, és mivel ugyanőket nemcsak tanitaniok, hanem keresztényileg nevelniök, következőleg a gyermekek, valamint a szülék előtt jó példával előmenniök is kell: hiszem, egy véleményen lesznek velem, miszerint fölöttébb szükséges, tekintettel a tanitók által emelt panaszokra, hathatós rendszabályokhoz folyamodnom. stb."

Tehát az egész világon, minden józanul gondolkodók által elismertetik, miszerint a népiskolában a gyermekeket nevelni és pedig vallásosan nevelni kell.

Ilyen vallásos nevelést a gyermek a felekezetnélküli népiskolában nem nyerhet, tehát az ilyen iskola — roszabb, mint a jól vezetett felekezeti iskola.

Itt az ideje nehány rövid észrevételt tennünk a némely tudatlanok által emlegetett valami „általános vallás"-ról, melynek, szerintök, a községi iskolákban tanittatnia kellene.

Senki sem szereti magát a vallás ellenségének tartatni. A vallás legnagyobb ellenei is, ama gőgős emberek, akik nem hisznek másban, mint abban, hogy ők a világ

legbölcsebb és legjobb emberei, azzal ámitják önmagokat és másokat, hogy a „vallás“ szót örökké nyelvökön hordják s minden alkalommal dicsekesznek „vallásukkal.“ Ez onnan van, mivel oly roppant nagy a vallás hatalma az emberek felett, hogy annak ellenségei is kénytelenek, kölcsönzött tekintélyök megőrzésére, a vallást legalább — köpenyül használni!

De az üres phrázis uralma sehol sem oly undoritó és veszélyes, mint épen a vallás dolgában, mivel itt az emberiség legfőbb javairól van szó, és biztosságra s világosságra a vallás kérdésében leginkább van szükségünk. És az emberek mégis talán sehol sem élnek annyira vissza a nyelvvel, hogy rejtett gondolataikat és ellenséges érzelmeiket elpalástolhassák, mint épen a vallás emlegetésénél.

Azt mondják: „Igen, vallással minden embernek kell birnia s annyiban az iskolának is vallásra van szüksége. De a vallás — nem felekezet. Van oly vallás is, mely általános emberi vallás, mely kizárja a felekezeti szükkeblüséget; oly vallás, mely nincs kötve semmi egyházhoz, semmi külső megvalláshoz.“

Alkalmasint ilyen lesz ama vallás is, mely szemei előtt lebeghetett annak, aki az 1868-iki 38-ik t. cikk közösitési szakaszait kigondolta; ilyen „általános vallás“ lebeg alkalmasint azok szemei előtt is, akik az iskolákat elközösitik, legalább előttem is nyilatkozott már egyvalaki, hogy neki „cafrangnélküli“ katekismus és emberi vallás kell, s egy kassai lapban is olvastuk már, hogy az iskolában „polgári erkölcstan“-t kell tanitani. Persze! ama bizonyos valaki, aki emberi vallást akar, azt hitte, hogy valami rettenetes bölcs dolgot mondott avval s szegénynek eszébe sem jutott gyanitani is, hogy ezáltal szörnyü badarságot állitott: mert hiszen a vallás épen az, ami Istenhez való viszonyainkra vonatkozik s hit által az ő és törvényeinek megismerésére vezet s mint ilyen nem lehet emberi, hanem isteninek kell lennie. — A mi pedig a polgári erkölcstant illeti, nem tudjuk, hogy ama kassai lap, miféle polgári erkölcstant értett. Mert — úgy látszik — ily polgári erkölcstan többféle is létezik. Igy pl. a régi Spartában a polgári erkölcstanhoz tartozott: kegyetlennek lenni a messeniek iránt; Eurotas folyóba fojtani a gyengébbeknek látszó gyermekeket, ügyesen tudni lopni stb. A pogány-római erkölcstanhoz tartozott: házasságtöréseket, gyilkosságokat, öngyilkosságokat elkövetni, a bántalmakat meg nem bocsátani s az ellenségeket halálig üldözni. Némely afrikai s ausztráliai törzseknél

a polgári erkölcstanhoz tarto
enni. A közép-amerikai indi
gott szülőket — agyonütni.
gáraának erkölcstana parancs
polgárokat ezer számra —
kommün, polgári erkölcstan
gatta Páris városát és gyil
polgári erkölcstana van ama
ból megugrott, és más azok
hiszékeny publikumot, közp
sitottak stb. stb. — Nem t
polgári erkölcstan alatt! S
nem is tudok magamnak má
erkölcstant, melynek egyes
ugyan az Isten által belénk
pedig az istenileg kinyilatko

Igen! de ehhez már v
megvallása és vallásos csele
sem lehet. Egy oly álláno
detnélküli vallás — gondol
sem katholikus, sem protes
mohamedán sem pogány. —
gadólagos és semmi megha
vallás, akkor nem lehet cs
olyan, valóságnak is kell b
lehet egy oly általános vallá

Azt mondják: az ily „
den vallásból azt, ami azokb
. . . . . Talán az egyes
gány és azt mondja: „Én n
ben hiszek“. — Azután más
Istenről? Élő és személyes-
ben?“ Erre másként felel a
a pantheista. Mindegyik meg
végtére nem marad egyéb, m
sugallja, miszerint van vala
határozatlan érzettel nemzedé

Ha pedig ezen határozat
runk, akkor minden ember
akkor újra nem lesz „vallás

a polgári erkölcstanhoz tartozik: az ellenségeket megnyúzni s megenni. A közép-amerikai indianoknál pedig polgári erkölcs: az elaggott szülőket — agyonütni. Az 1789-iki francia forradalom polgárainak erkölcstana parancsolta, az egy Istenben hivő és ártatlan polgárokat ezer számra — lenyakazni. Az 1870-ik évi francia kommün, polgári erkölcstana szerint — petroleummal felgyujtogatta Páris városát és gyilkolta az ártatlan embereket. És más polgári erkölcstana van ama Bodnárnak, aki a kassai megyeházból megugrott, és más azoknak, akik a szédelgések által csalták a hiszékeny publikumot, közpénzeket sikkasztottak, váltókat hamisitottak stb. stb. — Nem tudom hát: miféle erkölcstan értetik a polgári erkölcstan alatt! S megvallom, hogy papi bornirtságomban nem is tudok magamnak más erkölcstant képzelni — mint vallásos erkölcstant, melynek egyes szabályait az erkölcstanárok, részint ugyan az Isten által belénk oltott természeti törvényből, részint pedig az istenileg kinyilatkoztatott törvényből leszármaztatják.

Igen! de ehhez már vallás kell. Vallást pedig, annak külső megvallása és vallásos cselekmények végrehajtása nélkül képzelni sem lehet. Egy oly általános, azaz felekezetlen és külső cselekedetnélküli vallás — gondolom — olyanféle vallás volna, mely sem katholikus, sem protestans, sem keresztény, sem zsidó, sem mohamedán sem pogány. — Ebből azt látjuk, hogy ez csupa tagadólagos és semmi meghatározott valóság nincs benne. De ha vallás, akkor nem lehet csupa merő tagadás, hanem, amilyen olyan, valóságnak is kell benne lennie. Már mi „valóság“ is lehet egy oly általános vallásban?

Azt mondják: az ily „általános vallásba“ át kell venni minden vallásból azt, ami azokban „közös“ van. De mi ez a közös?! ..... Talán az egyes Istenben való hit? Akkor jö a pogány és azt mondja: „Én nem egyben, én száz, vagy ezer Istenben hiszek“. — Azután más kérdés következik, pl: „Mit hiszel Istenről? Élő és személyes-e az Isten? egy vagy több személyben?“ Erre másként felel a keresztény másként, a zsidó, a török, a pantheista. Mindegyik megtagad valamit, úgy hogy az egészből végtére nem marad egyéb, mint az, hogy valami titkos érzetünk sugallja, miszerint van valami magasabb mifelettünk. Ezen határozatlan érzettel nemzedéket nevelni nem lehet.

Ha pedig ezen határozatlan „valami“-nél maradni nem akarunk, akkor minden ember alkot maga magának más vallást, s akkor ujra nem lesz „vallás felekezet nélkül“; hanem ahány em-

ber, annyi felekezet. Akkor aztán nem lenne ugyan rendes egyház, hanem lenne ahány ház, annyi rendetlenség is. Gyönyörü állapot is volna az, ha minden néptanitó maga és tanitványai számára külön „általános“ vallást gyártana! Alkalmasint találkoznék oly okos gyerek is, aki ilyen kérdést is kockáztatna: „Kérem, Tanitó úr! miért tartozom én azt elhinni, amit Ön mint általános vallást hirdet?“ Kinek tekintélyére hivatkoznék akkor a tanitó ur?

Általános vallás csak Isten által kijelentett vallás lehet s külső vallásos cselekedet nélkül vallás nem létezhetik. Mihelyt pedig valaki külsőleg megmutatja vallását, akár szóval, akár cselekedettel, már is valamely felekezet tagjának lenni vallja magát. A vallás tehát felekezet nélkül — képtelenség. Hiszen a szabadkőmives urak is, akik „az általános vallás“ elvét föltalálták, nemcsak hogy felekezetekre oszlanak magok is, de bizonyos külső jelvényeket is használnak s bizonyos szertartásos cselekedeteket visznek véghez. A szabadkőmiveseknek is van hierarchiájok, vannak bizonyos szertartásaik, tanaik, törvényeik stb. Úgy hogy ők a társadalomban más társadalmat, és a létező hitfelekezetek között, egy uj felekezetet alkotnak.

„Általános vallásoktatás“ tehát nem létezik, mert minden oktatáshoz bizonyos meghatározott tételek szükségesek; tehát a vallásos oktatáshoz és neveléshez is szükségesek bizonyos meghatározott igazságok és vallásos cselekmények, melyek nélkül a vallásos nevelés teljesen lehetetlen.

Ha tehát a felekezeti vallásoktatás az iskolából kizáratik, az ily iskolának le kell mondania minden vallásos oktatásról és nevelésről, a hitoktatast egészen be kell szüntetnie, a vallásos nevelést egészen elvetnie, s **ezzel aztán megszünik a népiskola népnevelő intézet lenni,** s célját végkép tévesztvén, meg nem érdemli, hogy csak egy garast is költsenek rá.

A közös népiskolák ily képtelenségekre vezetnek s végeredményökben a társadalomra s a hazára nézve is hátrányosak.

Magyarországban, sok egyéb között, az iskolai ügyet is kellett rendezni. E célból alkottatott az 1868-iki 38-ik t. cikk. De e törvény úgy rendezte a népiskolát, hogy a már meglevő bajokhoz még számtalan másokat idézett elő, s ahelyett hogy a népnevelést,

minden tekintetben, elősegite
aink véleménye szerint is —

E törvénynyel is úgy
gőbe épitett, rettenetesen li
pillanatban szörnyen megb
ményeikből tengernyi áldás
boldogságban a várt eredm
belátni, hogy ez a törvény
segitené teljes biztossággal a
dályozza.

Innen van, hogy az o
vény revisioját s a legilleté
hogy rosz s nem nekünk v
dig tudjuk, hogy ritkán járna
vény szerzője szerette Sváje
álmodozott „Helvetia hótak
dennapi élet egyhangú róná
ban jónak látszik, nem
ban is jó.

Magyarországnak adot
t. cikk nem üdvös, és n
ban, az országra nézve h
győződve, hogy e törvényt
módositani is kell.

Magyarország bővelke
válik előnyére, hanem kár
jelen európai viszonyok köz
esiráit hordja méhében. Mag
Magyar, német, tót, szerb,
jó darab mozaikot, melyet
anyag van elég. Viszálkodás
zájárul a vallások különféle
tek, melyek kölcsönös surló
1868-iki 38-ik t. cikk, a fele
talanságával, a községi isko
s elközösitési boldogtalan ir
keit sértő intézkedéseivel, m
lakóinak $^{3}/_{5}$-öd részét meghala
leginkább elterjedett, és az

minden tekintetben, elősegitette volna, azt — legjelesebb tanférfiaink véleménye szerint is — hátráltatja.

E törvénynyel is úgy jártunk meg, mint több más, a levegőbe épitett, rettenetesen liberalis intézményeinkkel, melyeket első pillanatban szörnyen megbámultunk, egekig magasztaltunk, eredményeikből tengernyi áldásokat vártunk s nyakig úsztunk már a boldogságban a várt eredmények felett; — de csakhamar kezdtük belátni, hogy ez a törvény is olyan áldás, mely nem hogy elősegitené teljes biztossággal a népnevelést, azt legtöbb esetben akadályozza.

Innen van, hogy az ország minden részéről sürgetik e törvény revisioját s a legilletékesebb férfiak is azt mondják már róla, hogy rosz s nem nekünk való. Költő volta szerzője, a költőkről pedig tudjuk, hogy ritkán járnak az élet prózai, de biztos utain. E törvény szerzője szerette Svájc havasait s a Duna és Tisza között is álmodozott „Helvetia hótakart tetőin". Pedig mi itt csak a mindennapi élet egyhangú rónáin járunk és mozgunk. És ami Svájcban jónak látszik, nem következik, hogy ez Magyarországban is jó.

Magyarországnak adott viszonyai között az 1868-iki 38-ik t. cikk nem üdvös, és nem áldásos; sőt, jelen fogalmazásában, az országra nézve határozottan káros. S én meg vagyok győződve, hogy e törvényt nemsokára módositani fogják, mert azt módositani is kell.

Magyarország bővelkedik abban, ami egy országnak sem válik előnyére, hanem kárára van; ami nem erősiti, hanem, a jelen európai viszonyok között, gyengiti az országot és a feloszlás csiráit hordja méhében. Magyarországnak van nemzetiségi kérdése. Magyar, német, tót, szerb, horvát, vend, oláh, orosz képezi ama jó darab mozaikot, melyet magyarbirodalomnak nevezünk. Gyúanyag van elég. Viszálkodásra, egyenetlenségre ok van elég. Hozzájárul a vallások különfélesége. Ennekelőtte is felmerültek esetek, melyek kölcsönös surlódásokra adtak alkalmat. Most pedig az 1868-iki 38-ik t. cikk, a felekezeti iskolák iránti nyilvános igazságtalanságával, a községi iskolák iránti határozott kedvezményeivel s elközösitési boldogtalan irányával, a család és felekezetek érdekeit sértő intézkedéseivel, melyeknek legnagyobb súlya az ország lakóinak $^{3}/_{4}$-öd részét meghaladó, az ország legszegényebb felvidékén leginkább elterjedett, és az élet legnagyobb terheivel küzdő katho-

likusokat nyomja, még szaporitja a bajokat. E törvénycikk, most a honpolgárok közt a villongásokat állandósitja.

Magyarország tót nemzetisége nagyobbára szegényebb sorsu katholikusokból áll. E nemzetiséget ujabb időben csak a katholikus együvétartartozás köteléke tartotta és tartja a magyar összhaza szeretetében és integritásának határai között. E tót nemzetiség 4 millio, nagyobbára munkás, ügyes, békeszerető, becsületes emberből áll. E négy millio ember legnagyobb része, még az utóbbi időkben is rokonszenvezett a magyar elemmel és rokonszenvez most is: mert a hazafias kath. papság ápolta és ápolja bennök e hazafias érzelmeket. Talán emlékeznek önök még a Hurbánokra s némely ujabb időbeli felvidéki nevekre és eseményekre! Tudva lesz talán önök előtt az is, hogy némely nem kath. tót papok és a felvidéki nem kath. tót nép egy része nem magyar nemzeti érzelmüek többé. Amiket itt elmondottam, ezek nem csupáncsak egyéni, az eseményekből meritett, észleléseim következtetései: én ilyen s hasonló észrevételeket, nehány évvel ezelőtt, egy magas állású kormányférfiu szájából is hallottam, épen a közoktatási ministeriumban.

Az 1868-iki 38-ik t. cikk, közösitési törekvéseivel, az iskolákat kath. vallási jellegüktől megfosztván s a rationalistico — kosmopolitikus közszellem ébresztését és elterjedését, a katholikusok között is, elősegitvén, károsan hat a felvidéki kath. népre. Először azért, mivel a hazafias érzelmü kath. nemzedéket a kevésbbé hazafias érzelmüekkel szorosabb érintkezésbe s szellemi közösségbe hozza. Másodszor pedig azért, mivel a kath. népben is a vallásos érzelmet csökkenti és az uralkodó magyar elem ellen elkeseredést s gyülöletet szül, s a magyar hazafias érzelmeket a népben ápoló kath. papság tekintélyét kisebbiti.

Szerencsétlen e törvény elközösitési szelleme hazánkra nézve azért is, mivel, ha szigorúan végrehajtatnék, az országot pénzügyi „krach"-ba döntené. Magyarországnak, mint államnak nincs annyi pénze, hogy e törvényt végrehajthassa. Ki van számitva, hogy a népiskolák e törvény értelmében való rendbehozása, a néptanitók dijazása — hogy ezek is fáradságukhoz illően elláttassanak — nagyobb pénzösszeget igényel, mint Magyarországnak összes hadibudgetje. Nem azt akarom én itt mondani, hogy talán a hadsereg szükségesebb, mint az iskola és a tanitó. Sőt inkább azt mondom: föl kell virágoztatni a népnevelést minden helyen és minden kivihető mó-

don. De ha az állam — e t
akarja közösiteni, okvetlenül
kezni be. Hiszen tudvalevő
elégséges az iskolák föntar
segélyére szorul: honnan fo
pénzt teremteni, hogy a tör
kat segélyezze? — Aztán az
mely a már adókkal úgy is
valy utalványozott Tréfort k
lai célokra 135000 frtot, ez

Honnan fogja venni az
iskolák segélyezésére? Való
ezen elközösitéseket erőszak
mely a felekezetek, iskoláik
lokra oly bőven csörgedez.
adatokból meritve, állithatju
forditottak a katholikusok
pedig külön 8300 frtot, úg
melyek iskolai épitkezésekr
és a munka értékét is szám
és Zemplén megyékben a k
lai szükségekre 200,000

Lassan tehát az iskolák
is, rendbe fognának jönni. F
hoztak iskolai törvényt, s e
életbe léptetve: mert e nagy
fejében öt milliardot fizetni,
hogy a népoktatási törvényt
magyarországi nagy financel
az országot deficit-ek nélkül
kiadásokat igénylő népnevelés

De más tekintetből is ki
Ugyanis, miután az elközösité
nek természetszerüleg idegenk
ban és falúhelyeken, nem fe
iskolaszékeket alaki
zonyitja: miszerint az elközösi
nak be az iskola vezetésébe.
alkalmatlanok. Ebből nem es
oktatás ügyére.

don. De ha az állam — e törvény értelmében — az iskolákat el akarja közösiteni, okvetlenül financialis bukásnak kell abból következni be. Hiszen tudvalevő dolog, hogy az 5%-os iskolai adó nem elégséges az iskolák föntartására. Minden közös iskola az állam segélyére szorul: honnan fog a tönkre jutott Magyarország annyi pénzt teremteni, hogy a törvény szellemében elközösitendő iskolákat segélyezze? — Aztán az 5%-os adó is szintén csak adó bizony, mely a már adókkal úgy is eléggé terhelt népet sujtja. Csak tavaly utalványozott Tréfort közoktatási miniszter Budapestnek, iskolai célokra 135000 frtot, ez évben pedig ismét 150000 frtot.

Honnan fogja venni az ország az óriási összegeket, a községi iskolák segélyezésére? Valóban! pénzügyi tekintetből sem tanácsos ezen elközösitéseket erőszakolni, és ezáltal apasztani ama forrást, mely a felekezetek, iskoláik iránti, kegyeletéből, a népnevelési célokra oly bőven csörgedez. A kassai egyházmegyében pl. hiteles adatokból meritve, állíthatjuk, 1868 óta csak iskolai épitkezésekre forditottak a katholikusok 128000 frtot; iskolai berendezésekre pedig külön 8300 frtot, úgy, hogy ha a fönnebbi összegekhez, melyek iskolai épitkezésekre fordittatttak, még a nyers anyagok és a munka értékét is számitjuk, hat év alatt csak Abauj, Sáros és Zemplén megyékben a katholikusok csak rendkivüli iskolai szükségekre 200,000 frtnál többet adtak ki.

Lassan tehát az iskolák, elközösitési erőszakoskodások nélkül is, rendbe fognának jönni. Franciaországban körülbelöl 60 év előtt hoztak iskolai törvényt, s e törvény ott még most sincs teljesen életbe léptetve: mert e nagy nemzetnek, mely képes volt hadisarc fejében öt milliardot fizetni, 60 év óta még nem volt annyi pénze, hogy a népoktatási törvényt teljesen életbe léptethette volna. A magyarországi nagy financtehetségek pedig, akik 7 évig sem tudták az országot deficit-ek nélkül vezetni, azt hiszik, hegy a roppant kiadásokat igénylő népnevelési ügyet egyszerre lehet rendbehozni.

De más tekintetből is kivihetetlen e törvény Magyarországban. Ugyanis, miután az elközösitett iskoláktól nagyobbrészt a lelkészeknek természetszerüleg idegenkedniök kell, főképen apróbb városokban és falúhelyeken, nem lehet kellő képességgel biró iskolaszékeket alakitani. A tapasztalás eddig is az bizonyitja: miszerint az elközösités után, sokhelyütt, oly elemek folynak be az iskola vezetésébe, melyek e nagyfontosságú célra egészen alkalmatlanok. Ebből nem csekély kár következik magára a népoktatás ügyére.

Végre még egy rendkivül nagyfontosságu ok harcol a népiskola elközösitése és az állam kezébe való teljes kiszolgáltatása ellen. Nem csak mi katholikusok, de a legjelesebb jogtudósok és népnevelők is velünk együtt tagadják azt, hogy az államnak föltétlen joga lenne a népiskolához. A népiskola a családé és az egyházé, mert e két tényezőnek jogköréhez tartozik a gyermekeket nevelni és az állam köteles a szülőket s az egyházat e tekintetben istápolni, nem pedig azokat akár jogaiktól megfoszani, akár azokban csak korlátozni is. Mert a népiskola feladata nemcsak az oktatás, de a nevelés is: az állam pedig önállóan nevelni nem képes, hanem kénytelen ezt mindig a családnál meghagyni. Minthogy pedig a családok mindig bizonyos vallásnak hivei, melynek elvei szerint saját gyermekeiket nevelni óhajtják: ezokból az egyháznak joga is a a nevelésbe kétségbe sem vonható. Az állam a népiskoláknál nem is követelhet magának felügyeleti jognál egyebet. Hanem igenis tartozik minden egyes s erkölcsi személynek jogait minden támadás ellen megvédeni, a személy, vagyon és becsület biztonságát föntartani s az alattvalók egymásközti békéjét biztositani. Vannak bizonyos jogok, melyek már az állam keletkezése előtt léteztek s az államtól függetlenek. Igy a vallás, család, gyermeknevelés, jogával birt az ember, még mielőtt valamely állam keletkezett volna. Ezen jogaitól nem is foszthatja meg őt az állam. — Továbbá, a népiskola célja az embert mindennapi életre, nem pedig állami hivatalokra nevelni. Magasabb tanintézetekbe, akademiákba, egyetemekbe inkább van joga az államnak avatkozni, mert e tanintézetekből meriti közegeit, de ha az alsó népiskolákat magának önkényesen aláveti, a legtürhetlenebb zsarnokságot követ el.

Aztán méltóztassanak megfontolni: mily veszély fenyegeti a társadalmat abból, ha az állam jogtalanul és egészen hatalmába keriti a népiskolát, főképen a parlamentarismus jelen korában, midőn minden inog, minden bizonytalan, mert minden a pártérdek szenvedélyeinek van alárendelve. A népnevelés a közjót érinti, tehát mindnyájunknak érdekében fekszik, s mindnyájunk kötelessége azt előmozditani. Gondolhatók ugyan oly nyugodt és békés viszonyok az államban, melyek között a népnevelés saját természetes alapjain, az államhatalom által is támogatva, fejlődik és virágzásnak indul. De gondolhatók oly viszonyok is, melyekben valamely nyugtalan és felforgató párt hatalomra jutván, a népnevelést is letereli, egészséges természetadta, alapjairól és pártérdekében kizsákmányolja. A családok összeségének, a társadalomnak, érdekében

van fiatal nemzedéke nevelés
lamhatalom kezében a népne
bizonytalanságnak van kitév
ménydús, ha azt a család és
Franciaországot. Tegnapelött
nusi veres köztársaság, azu
uralom és petroleum. Minde
ki a népnevelést: mivé teszi
mivé a kommün? Uraim!
jövője; ez nem a pá
ügye, következésképen ne
pártok ingatag érdekeinek
kezébe pedig szolgáltatik az
csak is a felekezeti népisk
zsarnokságok e legnagyobbik

Ajánlom Önöknek, mél
tárgyává tenni!

Nézzük meg már most
jelenleg pedig községi népisk

1873-ik évi jul. 5-én Sz
Engelmann Gyula urakból
Kassa sz. kir. város bizottsá
tésből itt a következőket átv

„Kétséget nem szen
után a concordatum idejé
felekezeti és pedig kath
amennyiben azokban kizár
szeresitett tanitóval és am
likus felekezetüek lettek a
egy többféle vallásfelekez
község által fentartott isko
nem állt isoláltan Magyar
ez volt a szabály. A bevet
dezése a vallási kérdések
államvallást, és a mint az
különös előnyökben részesi
ezt cselekedte a községek
felekezet,

Az iskola törvény beh
város közgyülése 2564. szám
lagos tulajdonát képező öss
vánitotta; feljogositotta er

ok harcol a nép-
ljes kiszolgáltatása
ebb jogtudósok és
az államnak föltétlen
és az egyházé, mert
eket nevelni és az
intetben istápolni,
akár azokban csak
az oktatás, de a
nem képes, hanem
Minthogy pedig a
ynek elvei szerint
gyháznak joga is a
népiskoláknál nem
bet. Hanem igenis
gait minden táma-
ecsület biztonságát
biztositani. Vannak
ése előtt léteztek s
yermeknevelés, jo-
állam keletkezett
az állam. — To-
életre, nem pedig
kbe, akademiákba,
kozni, mert e tan-
iskolákat magának
got követ el.
veszély fenyegeti a
egészen hatalmába
nus jelen korában,
minden a pártérdek
és a közjót érinti,
ndnyájunk kötelés-
nyugodt és békés
velés saját természe-
a, fejlődik és virág-
melyekben valamely
ín, a népnevelést is
ártérdekében kizsák-
alomnak, érdekében

van fiatal nemzedéke nevelését és jövőjét nem kockáztatni. Az államhatalom kezében a népnevelés a legveszélyesebb hullámzásnak és bizonytalanságnak van kitéve: az csak akkor lehet biztos és eredménydús, ha azt a család és felekezet tartja kezében. Vegyük pl. Franciaországot. Tegnapelőtt volt legitim királyság, azután jakobinusi veres köztársaság, azután császárság. Ma rend, holnap rémuralom és petroleum. Minden hatalom saját érdekében zsákmányolja ki a népnevelést: mivé teszi azt pl. XIV. Lajos absolutismusa és mivé a kommün? Uraim! a népnevelés a társadalom jövője; ez nem a pártnak, ez az emberiségnek ügye, következésképen nem tanácsos ezt az államhatalom és a pártok ingatag érdekeinek kezébe szolgáltatni. Az államhatalom kezébe pedig szolgáltatik az ki a népiskolák elközösitése által, s csak is a felekezeti népiskolai rendszer képes a társadalmat, a zsarnokságok e legnagyobbikától, megmenteni.

Ajánlom Önöknek, méltóztassanak ezt behatóbb gondolkodásuk tárgyává tenni!

Nézzük meg már most tüzetesebben a kassai volt katholikus, jelenleg pedig községi népiskolát.

1873-ik évi jul. 5-én Szikkay Lipót, Benczur Géza, Éder Ödön, Engelmann Gyula urakból álló tanügyi bizottság jelentést tett Kassa sz. kir. város bizottságának a népiskolai ügyről, mely jelentésből itt a következőket átveszszük:

„Kétséget nem szenved, hogy 1848 előtt, és ezen év után a concordatum idejében is Kassa város elemi iskolái felekezeti és pedig katholikus jelleggel birtak annyiban, amennyiben azokban kizárólag a kath. vallástan birt rendszeresitett tanitóval és amennyiben tanitóknak csak katholikus felekezetüek lettek alkalmazva. Azon jelenség, hogy egy többféle vallásfelekezethez tartozó polgárokból alakult község által fentartott iskola felekezeti jelleggel láttatott el, nem állt isoláltan Magyarországban, sőt mondhatni, hogy ez volt a szabály. A bevett vallások eszméjén nyugvó rendezése a vallási kérdéseknek önkényt teremtette meg az államvallást, és a mint az egész országot illetőleg az állam különös előnyökben részesitett egy vallásfelekezetet, — épen ezt cselekedte a községekben a többségben lévő vallásfelekezet,

Az iskola törvény behozatala után 1869. julius 5-én a város közgyülése 2564. számu határozatával a város kizárólagos tulajdonát képező összes iskoláit községieknek nyilvánitotta; feljogositotta erre a közgyülést nemcsak az is-

kola törvény 25. §-nak világos rendelkezése, de a mivelt társadalomban immár minden vitát kizáró azon közmeggyőződés, hogy a jövő polgárai oktatásának vezérlete nem az egyházakat; hanem az államot s illetőleg első sorban ennek alantos közegét: a községet illeti, és hogy nem illő és igazságtalan, miként a különféle felekezetü egyénekből álló község közös vagyonából fenntartott iskola, ezen község egy — habár többségben lévő vallásfelekezet jellegét viselje.

A városnak fentjelzett határozata a kormány által helyeslőleg vétetvén tudomásul, az, mint a törvény rendelkezésének megfelelő factum megtámadhatlanná vált mindenki előtt, ki a törvény tiszteletéről helyes fogalmakkal bír.

Nem igy azonban azon irányzattal biró egyének előtt, kik ugy látszik, a magyar törvényen kivül még más törvényeket ismernek, melyek nézetük szerint azokon felül állanak és kik a város törvényes határozata ellen a leghevesebb agitatiot fejtették ki, melynek eredménye egy számos aláirással ellátott kérvény volt, melynek benyujtói a város elemi iskolának ismét elébbi felekezeti jellegével való felruházását követelték.

Az akkori városi közgyülés — eddig valóban megmagyarázhatlan indokokból, 1870. március 10-én tartott ülésében hozott 1029. számu határozatával tisztán a városi vagyonból fentartott s igy kétségtelenül községi iskolát és annak megalakitott iskolaszékét feloszlatván, a városban lakó felekezetek aránylagos segélyezését határozta el, oly bővitéssel, hogy a katholikus iskola részére az évi pénzbeli és fa járandóságból álló segélyen kivül még összes iskolai épületeit és tanszereit is ideiglenes használatul átengedte.

Ezen határozatnak köszönik lételüket a kassai katholikus elemi iskolák, melyeket ez idő szerint a város minden szükséglettel ellát ugyan, de melyekre nézve a hatóság valóban drasztícus módon befolyásától megfosztatott.

— —

Az összes tanköteles gyermekek száma		3492
kik közt fi		1919
leány		1563
Ezek közül oktatásban részesül		2352
semmi oktatásban nem részesül fiu	545	
és leány	595	
összesen:	1140	

gyermek.

Az oktatást élvező 6—15 éves 2352 gyermekből esik:

a) felekezeti tanodákra és pedig a római kathol. tanodákra 1226,

ezekközül 130 a gymn
tartott magántanintézeti
az ágostai felekeze
a helvét felekezeti
az izraelita felekez

b) a felekezet nélk
c) magán intézetel
d) házi oktatásban

A tanitást élvező
gyermekek számarány
a tisztelt bizottság, ho
teles gyermekek egy
nyer. Oly lehangoló
nak, melyre bizonyára
sem képes a hatóság
velés terén oly kirívóa
kedvezőtlen aránya.

De bizonyára me
minden egyes tagja a
részesülő 1140 gyermek
el nem helyezhető és p

1) mert a tanken
legjobb esetben mindei
nek iskolájába lenne
lembe veszszük, hogy a
9/10-része katholikus, e
jelenleg fentartott isko
mennyiben egyrészről
létszámu gyermekek b
a mennyiben másrészr
mindennel a városi pé
szeritett kétszeres meg
lapot eddigi helytelen
esetén, az iskola dotatio
ságra lenne emelendő,
sem óhajtja.

2) mert szemben a
tositott összeirás alkal
nok közül 927 köve
állitását, a hatóság a n
nem rendelkezhetik an
ezek gondviselésére biz
látogatására kényszerit

A fentebbiek szeri
kérdésére határozott

ezekközül 130 a gymnasiumra és az apácazárda által fentartott magántanintézetre;

az ágostai felekezeti iskolákra	217,
a helvét felekezeti iskolákra	28,
az izraelita felekezeti iskolákra	243.
Összesen . . .	1714.
b) a felekezet nélküli reáltanodára	243.
c) magán intézetekre	288.
d) házi oktatásban részesül	107.
Összesen . . .	2352.

A tanitást élvező és semmi tanitásban sem részesülő gyermekek számarányának összevetéséből meggyőződhetik a tisztelt bizottság, hogy a városban létező összes tanköteles gyermekek egyharmada mi oktatást sem nyer. Oly lehangoló eredménye ez a megejtett összeirásnak, melyre bizonyára senki elkészülve nem volt, és semmi sem képes a hatóság eddigi bünös mulasztásait a népnevelés terén oly kirívóan feltüntetni, mint a fentebbi számok kedvezőtlen aránya.

De bizonyára meg lesz győződve a tisztelt bizottság minden egyes tagja arról is, hogy a mi oktatásban sem részesülő 1140 gyermek a fenálló felekezeti tanintézetekben el nem helyezhető és pedig a következő okokból:

1) mert a tankényszer foganatositása esetére jelenleg legjobb esetben minden gyermek csak is saját felekezetének iskolájába lenne bekényszerithető. — Ha most figyelembe veszszük, hogy az oktatást nem élvező 1140 gyermek 9/10-része katholikus, ezeknek a katholikus iskolaszék által jelenleg fentartott iskolába való kényszeritése lehetetlen, a mennyiben egyrészről ezen iskolák a jelenlegi csekélyebb létszámu gyermekek befogadására sem elégségesek, — és a mennyiben másrészről a katholikus iskolákat jelenleg mindennel a városi pénztár látván el, a gyermekek kényszeritett kétszeres megszaporitása, és a jelenleg fenálló állapot eddigi helytelen felfogás további épségben tartása esetén, az iskola dotatioja is a város által kétszeres magasságra lenne emelendő, mely eset beálltát bizonyára senki sem óhajtja.

2) mert szemben azon körülménynyel, hogy a foganatositott összeirás alkalmával 1390 szülő és illetőleg gondnok közül 927 követelte a községi iskola felállitását, a hatóság a mai kor előhaladott fogalmai szerint nem rendelkezhetik annyi moralis hatalommal, hogy az ezek gondviselésére bizott gyermekeket felekezeti iskolák látogatására kényszeritse.

A fentebbiek szerint tehát a tanfelügyelői átirat első kérdésére határozott válaszunk az: hogy a „kassai

fenálló hitfelekezeti iskolák a tanköteles gyermekek számához képest ki nem elégitők."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

A jelentés azután ezeket tartalmazza: „Miután a törvény többször idézett 59. s illetőleg 67. §§. az 5000 lakosnál többet számláló községek kötelességeül teszi a felsőbb elemi tanintézet s illetőleg a polgári iskola felállitasát; annálfogva a tanfelügyelői átiratban foglalt idevágó felhivás ellen észrevétel fel nem foroghat.

Osszefoglalom az eddigi előadottakat az 1868. évi 38. törvénycikk, az ennek végrehajtása iránt keletkezett miniszteri rendelet és az idézett tanfelügyelői átirat alapján van szerencsénk következő javaslatainknak a t. közgyülés elé leendő terjesztését javaslatba hozni:

1) Mondja ki a közgyülés határozatilag, hogy az iskolai törvénynek megfelelőleg az 1140 semmi oktatásban sem részesülő gyermek tanitására f. évi október 1-től kezdve községi iskolát állit fel, ennek következményeként pedig az egyes felekezetek részére f. évi szeptember utolsó napjáig iskolai segélyzés cimén kiszolgáltatott évi összegek további kifizetését beszünteti.

Ezen javaslatunk elfogadásával nemcsak a törvény rendeleteinek lesz elég téve, de azon cél is elérhető lesz, hogy a hatóság a jelenleginél csekélyebb évi kiadással minden iskolakötelezett gyermekét kellő tanitásban fog részesittethetni.

Jelenleg ugyanis a város következő évi segélyben részesiti az egyes felekezeteket.

a) A római és görög katholikusoknak készpénz- és tűzifajárandóságban kiszolgáltatik . . . . . 20,036 frt.
az átengedett és bérelt iskolahelyiségek évi bére csekély számitással tesz . . . . . 2000 frt.
az összes javadalmazás tehát . . . . . 22,036 frt.

Ezen összegért a katholikus felekezet összesen 723 gyermeket részesit oktatásban s igy a város fizet egy gyermek tanitásáért a házi pénztárból **30** frt. **50** kr.

b) az ágostai hitv. felekezet részesül 1872 frt. évi segélyben és tanittat 224 gyermeket, mihez képest a városi pénztár minden gyermek tanitásához **8** frt. **40** krral járul évenkint.

c) a helvét hitvallásu felekezet évi segélye . . 980 frt. tanitásban részesül, pedig ezen összegért 31 gyermek és igy egy gyermekért fizet a város évenkint **31** frt. **61** krt.

d) végre az izraelita felekezetet a város . . . 2100 frt. évi segélyben részesiti, melyért 325 gyermek nyer oktatást, vagy is a város fizet évenkint egy gyermekért **6** frt. **50** krt.

Ezen számitást az
következő arány mutatk
Segélyképen fizet
összesen . . . . . .
mely összegért 1303 gye
rül a városnak jelenleg
évenkint **20** frt. **71** krb
zérletére és administratió
sincs. Oly példanélküli á
legesnek tartunk e rész
Ellenben a községi
esetben is, ha a jelenleg
gyermekhez a jelenleg f
zül 900 gyermeket hozzá
létszámu gyermekeinek
lunk elkészitett költség
gári iskola egy o
tatnak . . . . . .
és ha a város által jel
haszonbérét hozzáadjuk r

tehát annyiba fog kerü
rosnak jelenleg 1300 gye
lyekbe a szó szoros érte
lása, csak a városna

2) Mondja ki a köz
a középtanodai rendszer
kir. reáltanoda alzó osztá
polgári fitanoda felállitás
gyülés egyelőre egy pol
el, oly formán, hogy ann
1-én megnyittassék, a tö
lesznek felállitandók.

3) Ezen tanodák elhe
ben lesz eszközlendő, mely
ennek átadott és a város
kel együtt a megválaszta
nek átveendők.

4) Végre inditványoz
mielőbbi napirendjére az
a törvény által kijelölt sze
ből kérjük megalakitani."

— — — — — — — — —

Ezekből láthatjuk a köv

1-ör. Miszerint a tisztel
lák elközösitését, többi közt,
nem élvező 1140 gyermek

Ezen számitást az összes hitfelekezetekre alkalmazva következő arány mutatkozik:

Segélyképen fizet a város valamennyi felekezetnek összesen . . . . . 26988 frtot, mely összegért 1303 gyermek részesül tanitásban s igy kerül a városnak jelenleg minden egyes gyermek oktatása évenkint **20** frt. **71** krba, oly tanintézeteknél, melyek vezérletére és administratiójára a városnak mi beszólási joga sincs. Oly példanélküli állapot ez t. bizottság, hogy feleslegesnek tartunk e részben minden bővebb magyarázatott!

Ellenben a községi iskola felállitása folytán még azon esetben is, ha a jelenleg mi oktatásban sem részesülő 1140 gyermekhez a jelenleg felekezeti tanintézetet látogatók közül 900 gyermeket hozzá számitunk, a községi iskola 2000 létszámu gyermekeinek tanitása a 3 .|· alatt ide zárt általunk elkészitett költségvetés szerint, melyben a polgári iskola egy osztályának költségei is befoglaltatnak . . . . . 25,466 frtba
és ha a város által jelenleg birt épületek évi haszonbérét hozzáadjuk mint fentebb . . . . 2000 frttal.

Összesen 27,466 frtba,

tehát annyiba fog kerülni saját intézeteibein, mint a városnak jelenleg 1300 gyermek tanitása oly iskolában, melyekbe a szó szoros értelmében mindenkinek van beleszólása, csak a városnak nem.

2) Mondja ki a közgyülés határozatilag, hogy miután a középtanodai rendszer országos rendezéseig a helybeli kir. reáltanoda alzó osztályai jelenlegi szervezetükben egy polgári fitanoda felállitását nélkülözhetővé teszi, — a közgyülés egyelőre egy polgári nőiskola feállitását határozza el, oly formán, hogy annak első osztálya folyó évi október 1-én megnyittassék, a többi osztályok fokozatosan évenkint lesznek felállitandók.

3) Ezen tanodák elhelyezése a város iskolai épületeiben lesz eszközlendő, mely a katholikus felekezettől minden ennek átadott és a város tulajdonát képező felszerelvényekkel együtt a megválasztandó városi iskolaszék által lesznek átveendők.

4) Végre inditványozzuk, hogy tűzze ki a közgyülés mielőbbi napirendjére az iskolaszék megválasztását, melyet a törvény által kijelölt személyeken felül 24 választott tagból kérjük megalakitani."

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Ezekből láthatjuk a következőket:

1-ör. Miszerint a tisztelt tanügyi bizottság a katholikus iskolák elközösitését, többi közt, azért is ajánlotta, mivel az oktatást nem élvező 1140 gyermek $^{9}/_{10}$-ed része katholikus, és az akkor fenn-

állott katholikus iskolaszék által az iskolába nem volt kényszeríthető. Ha tehát a kath. iskola azért közösíttetett el, hogy az oktatást nem élvező ama gyermekek is részesüljenek az oktatás jótéteményeiben, joggal azt lehet várnunk, hogy ama 1140 gyermek jelenleg csakugyan látogassa is az iskolát.

Hasonlítsuk már most össze mindenekelőtt az ama bizottsági jelentésben foglalt gyermeklétszám részleteit az elközösítés utáni iskolákba járó gyermekek létszámával.

A bizottság jelentése szerint e létszám a következő volt 1873-ban.

Összes tankötelesek száma 3492
Ezek közül oktatásban részesül . . 2352
Semmi oktatásban nem részesül . . 1140

Az oktatást élvező 6—15 éves 2352 gyermekből, a bizottság jelentése szerint esik 1873-ban:

a kath. tanodákra (ide véve a gymnásiumot és az apácák magán intézetet) .	1226
ezekből a kath. népiskolára	1096
az ágostai felekezeti iskolákra	217
a helvét felekezeti iskolákra	28
az izraelita felekezeti iskolákra	243
a reáltanodára	243
magánintézetekre . . .	288
házi oktatásban részesült .	107
	2352

Az elközösítés után esik 1874-ben:

a gymnásiumra . . .	70
a községi iskolákra . .	744
az ágostai felekezeti iskolákra	222
a helv. vallásuak a községiben vannak most . .	
az izraelita felekezeti iskolákra	112
a reáltanodára	231
magánintézetekre . . .	314
magánoktatásban vegyünk	107
polgári iskolára	45
gépészeti iskolára . . .	15
	1860

Ezen párhúzamos összeállításból méltoztatnak látni, miszerint a községi felekezetnélküli iskolákban most sokkal kevesebb gyermek részesül az oktatás jótéteményeiben, mint részesült akkor, midőn ez iskolák katholikus felekezetiek voltak. Tehát az elközösítés által, ama állitólagos legfőbb cél, t. i. az 1140, oktatásban nem részesülő gyermek, a községi iskolába való bekényszeritése sem sikerült. Mert hiszen a párhúzamos számokból láthatják Önök, hogy magában a községi iskolában is, hova most a 653 kath. gyermekkel 4 ágostai, 30 reform. és 57 izraelita gyermek jár, mind-

össze csak 744 gyermek ré
352 gyermekkel kevesebb.
kusoké volt. E szerint teb
mostani községi iskola r o
felekezeti korában, s ha
1873-ban 1140 gyermek n
nem részesül abban 1496
a polgári iskolába járó 45
növendéket, mégis 1432 is
a két főszámot, a: 2352-öt
mégis 492 növendék szám
volt 1873-ban, midőn még

Ezen számitás szeri
statistikája is nevezetes vá
vásosa 1873-ban a többs
szerint összesen 26,988 frt
mek oktatása 20 frt 71 k
bizottság előirányzata sze
mindenesetre több adatik
létszám most csekélyebb, r
e költség a 34—35,000 fr

Föltéve, hogy az ál
lanul is — valami téved
hogy a 12—15 ismétlő-is
becsülni: még ez esetben
az oktatás jótéteményeiben,

Itt kénytelen vagyok
általam kimutatott számok
kéletesen alaposak, amenny
napra változnak — a ta
stroma sem kifogástalan. M
az 1857 és 1858-ik évl
számszerint 500—600,
tankötelesek. Továl
alkalmasint a sziva
lusi gyermek is, kik
szivar-gyárban isko

2-or. A bizottság hiv
mával 1390 szülő s illetőle
ségi iskola felállitását. El

össze csak 744 gyermek részesül az oktatás jótéteményében; tehát 352 gyermekkel kevesebb, mint akkor, midőn ez iskola a katholikusoké volt. E szerint tehát a gyermekek létszámára nézve is a mostani községi iskola roszabb, mint a milyen volt katholikus felekezeti korában, s ha a tanügyi bizottsági előadás szerint 1873-ban 1140 gyermek nem részesült oktatásban, most 1874-ben nem részesül abban 1496 gyermek. Vagy ha levonjuk e számból a polgári iskolába járó 45 és a gépészetibe járó 15, összesen 60 növendéket, mégis 1432 iskolázatlan gyermek marad. Vagy ha csak a két főszámot, a: 2352-őt és 1860-at is összehasonlitjuk, 1874-ben mégis 492 növendék számmal roszabb a népnevelés állapota, mint volt 1873-ban, midőn még katholikus iskoláink voltak.

Ezen számitás szerint a tanügyi bizottságnak költségvetési statistikája is nevezetes változást szenved. Mert ha Kassa sz. kir. vásosa 1873-ban a többször tisztelt tanügyi bizottság jelentése szerint összesen 26,988 frtot adott ki s ebből minden egyes gyermek oktatása 20 frt 71 krba került: most midőn ugyancsak e bizottság előirányzata szerint 27,466 forint költetik az iskolára, mindenesetre több adatik ki minden egyes gyermekért, mivel a létszám most csekélyebb, mint 1873-ban volt. E folyó évben pedig e költség a 34—35,000 frtnyi összeget fogja elérni.

Föltéve, hogy az általam közlött számkimutatásba — akaratlanul is — valami tévedés csúszott volna be; föltéve továbbá, hogy a 12—15 ismétlő-iskolás gyermek számát 300-ra lehetne becsülni: még ez esetben is 1874-ben kevesebb gyermek részesül az oktatás jótéteményeiben, mint a mult 1873-ik évben.

Itt kénytelen vagyok azt is megjegyezni, miszerint — ha az általam kimutatott számok nem is volnának az utólsó egységig tökéletesen alaposak, amennyiben az ily népmozgalmi számok napról-napra változnak — a tanügyi bizottság gyermek-összeirási lajstroma sem kifogástalan. Mert e lajstromba fölvétettek az 1857 és 1858-ik évben született gyermekek is, számszerint 500—600, kik 1873-ik évben már nem voltak tankötelesek. Továbbá e munkálatba fölvétetett alkalmasint a szivargyárhoz tartozó ama 115 falusi gyermek is, kiknek részére most a kormány a szivar-gyárban iskolát rendezett be.

2-or. A bizottság hivatkozik arra, miszerint összeirás alkalmával 1390 szülő s illetőleg gondnok közül 927 követelte a községi iskola felállitását. Elhiszszük! De mégis tisztelettel bátor

vagyok kérdezni: vajjon az illető összeirók megmagyarázták-e a szülőknek s gondnokoknak a kérdés horderejét, midőn azt kérdezték tőlük, hogy milyen iskolát akarnak? Megmondták-e a katholikus hitü szülőnek azt, hogy a községi iskola olyan iskola, melyben a katholikus gyermek nem fog katholikus módon neveltetni? Megmondták-e a katholikus hitü szülőnek azt, hogy a községi iskolában — nehogy az oda járó zsidó gyermek megsértessék — nem szabad keresztény módon imádkozni, nem szabad magára keresztet vetni, nem szabad abban a megváltás jelét, a keresztjelvényét megtürni? Meg vagyok győződve, hogy, ha a kérdést kellően és világosan fölteszik vala, a 927 szülő közül sok másképen nyilatkozott volna. Mert Kassa városának katholikus népessége buzgó, vallásos és jó keresztény nép, mely, ha kellően felvilágosittatott volna, bizonyára felelete is más leendett. Meg vagyok győződve, miszerint csak kevés katholikus szülő van Kassán, aki szivesen beleegyezne abba, hogy gyermeke az iskolában nem katholikus módon neveltessék. A szegény nép a műszavakat, a határozatlan kérdéseket nem érti, nem tudja azt, hogy mi az a községi iskola.

Azt mondják, hogy ama hatósági hirdetményben, melyben a tanköteles gyermek összeirásának határideje közhirré tétetett, talán tévedésből, nem vala megemlitve az, hogy a szülőket egyúttal a jövendőbeli iskola minőségéről is fogják kérdezni. Nem tudom, a dolog úgy van-e, vagy sem? — mert minden utánkeresésem daczára sem valék képes eme nyilvános fölhivási nyomtatványt kezemhez kaphatni. Ha tehát ez állitásomban tévedtem volna, kérem az illetőket, akiknek ez érdekökben fekszik: méltoztassanak engemet, a kérdéses nyomtatvány előmutatása mellett tévedésem helyreigazitására fölhivni. Mert oly nagyfontosságu dologban, mint amilyen egy, 17,169 emberből álló, felekezetnek iskolájától való megfosztása, mindenesetre kötelesség lett volna, az illetők részéről, a kath. szülők figyelmét az ez irányban teendő kérdésre is előlegesen fölhivni. Ily kérdésre való felelet megfontolást igényel, váratlanul és megfontolatlanul, főkép a kevesbbé műveltek, felelni nem képesek. Emlitém már fönnebb, miszerint ily nagy horderejü kérdéseket, tisztán, világosan és érthetően formulázva kell tenni. Nem volna elegendő pl. csak igy kérdezni: „Milyen iskolát akartok? Olyat-e, melyre ti fogtok fizetni, vagy olyat,

melyet a község fog f
ily kérdés által, főkép, a sze
kétségek elháritása végett,
iskolát akartok-e, melyben g
tetni? Vagy olyat, mely k
abban sem a ti vallástokra,
lly kérdésre határozott vála
tudom, mimódon kérdeztete
fontosságú ügyben: de ha
vedés is történt, a t. t
joga a 927 család a
Egy fontos körülmény
külvárosokban voltak esete
sége iránt nem is kérdezte
kérdés iránt nem volt ke
egyrésze boszankodását fej
is, hogy Kassán, mint a né
akarnak csinálni, s emiatt
tiltakoztak. Sok helyütt az
bántsátok jó emberek, ez
melyet tagadni nem lehet,
a „vallásnélküli“ iskola ell
hogy családanyák a községi
csoportosan felkeresték és
dettségöknek nyilt kifejezés
rüen panaszkodnak a felett
imádkoznak: mindezek vilá
iskola horderejе iránt nem
bizalmuk egy oly intézet i
tetnek vallásosan. Ha tehá
itt a községi iskola ellen,
bizalmatlansága és elkesere
kassai községi iskola rosz;
nak, a gyermek nevelés
gatnia kell, hogy az
ez pedig a jelen esetben ne
3-or. Kellő vallásoktat
kolákban pedig a hittanit
képen elhanyagoltatik,
A t. cikk 45-ik szakasza sze

melyet a község fog fentartani?" Mert fizetni nehéz s ily kérdés által, főkép, a szegény nép tévedésbe ejthető. E kérdést, kétségek elháritása végett, ily módon kellene formulázni: „Oly iskolát akartok-e, melyben gyermekeitek vallástokban fognak neveltetni? Vagy olyat, mely közös lévén a többi vallásfelekezetekkel, abban sem a ti vallástokra, sem a másokéra tekintet nem lesz? Ily kérdésre határozott válasz következhetik mindenkitől. Én nem tudom, mimódon kérdeztetett meg Kassa város lakossága e nagyfontosságú ügyben: de ha az eljárásban a legkisebb tévedés is történt, a t. tanügyi bizottságnak nem volt joga a 927 család akaratára hivatkozni.

Egy fontos körülményről azonban van tudomásom. A kassai külvárosokban voltak esetek, hogy némely szülők az iskola minősége iránt nem is kérdeztettek meg. A legnagyobb rész pedig a kérdés iránt nem volt kellően tájékozva. A külvárosi családok egyrésze boszankodását fejezte ki, már csak azon szándék fölött is, hogy Kassán, mint a nép kifejezte magát „Freimaurer"-iskolát akarnak csinálni, s emiatt sokan gyermekeik összeirása ellen is tiltakoztak. Sok helyütt az összeirók a népnek azt mondták: „Ne bántsátok jó emberek, ezt mind a város fogja fizetni!" S tény, melyet tagadni nem lehet, hogy a külvárosi lakosok között most a „vallásnélküli" iskola ellen nagy elkeseredés uralkodik; tény, hogy családanyák a községi tanitó urakat, az iskolai helyiségekben, csoportosan felkeresték és a „vallásnélküli" iskola elleni elkeseredettségöknek nyilt kifejezést adtak; tény, miszerint a szülők keserüen panaszkodnak a felett, hogy gyermekeik az iskolában nem imádkoznak: mindezek világosan bizonyitják, miszerint a községi iskola hordereje iránt nem voltak kellően tájékozva s hogy nincs bizalmuk egy oly intézet iránt, melyben gyermekeik nem neveltetnek vallásosan. Ha tehát egyéb indokok nem is harcolnának itt a községi iskola ellen, az illető szülők, ezen intézet elleni bizalmatlansága es elkeseredése elegendő bizonyiték arra, hogy a kassai községi iskola rosz; mivel az iskolának es a családnak, a gyermek nevelésében egymást kölcsönösen támogatnia kell, hogy az üdvös eredmény biztosittassék; ez pedig a jelen esetben nem történik.

3-or. Kellő vallásoktatás nélkül nincs nevelés. A községi iskolákban pedig a hittanittás minden esetben és szükségképen elhanyagoltatik, mert már elvileg is háttérbe szorul. A t. cikk 45-ik szakasza szerint ugyanis a hit- és erkölcstan, még

a felekezeti iskolában is, ha ebbe más felekezetű gyermekek is járnak, bizonyos órákra szoritandó. Az 57-ik szakasz pedig elrendeli, hogy a községi iskolák tanitványainak hit- és erkölcstani oktatásáról az illető hitfelekezetek tartoznak gondoskodni, és hogy ez oktatásnak a közös iskolai órákon kivül kell tartatnia. Ez a gyakorlatban igen sok nehézséggel jár. Mert:

a) A közös iskolai órákon kivül a hitoktatásra rendesen oly órák jutnak, midőn a gyermekek már fáradtak, és igy az oktatásnak nem képesek annyi figyelmet szentelni, amennyit e tárgy nagyfontossága és szentsége igényel. Ha a vallásoktatás az alárendelt tárgyak közé degradáltatik s pl. a szépirással vagy tornával egy méltósági rangba helyeztetik, mint nevelészeti főelem — elveszti hatását.

b) Nagy községekben, minő pl. sz. kir. Kassa városa is, a rendes lelkészettel foglalkozó papok, egyéb hivatalos teendőik miatt, nem foglalkozhatnak az iskolai hitoktatással. Negyvennyolc órából kellene minden napnak állani, hogy a kassai segédlelkészek az iskolákat látogathassák. Nagyobb községekben a hitoktatással külön egyéneknek kell foglalkozniok. Tudjuk pedig, mi történt Kassán. A község, a legvilágosabb kötelezettsége ellenére, beszüntette a hitelemzői állomásokat s dacára annak, hogy a vallás- és közoktatási m. kir. miniszterium 1874-ik évi januárhó 14-éről 35794. szám alatt kelt leiratában utasitja Kassa sz. kir. város közönségét: „hogy a külön kath. hitelemzők alkalmazása érdemében eddigelé fennálló viszonyt továbbra is fentartván, a kath. hitelemzésnek, az eddigi szokás szerint különben törvényszabta módoni eszközlése iránt **azonnal** intézkedjék és egyúttal a községi tanitókat a hitelemzéstől mentse fel," a városi hatóság mégis mind e mai, napig a vallás- és közoktatási m. kir. ministerium ez ügybeni utasításának eleget nem tett. Miből ama az országban, példátlan eset állott be Kassán, hogy a kath. vallásoktatás a községi iskolákban a törvény világos rendelkezése ellenére, tényleg az arra illetéktelen községi tanitók által adatik, ha adatik. S minthogy a községi tanitók között két ágostai és egy helvét vallásu tanitó is van, nem tudom: vajjon ezek is meg vannak-e bizva a községi iskolaszék által, a kath. hitoktatással, vagy sem?

Mondják, hogy az ilyen hitoktatásra a kassai községi iskolákban hetenkint minden osztályban egy-egy óra volna szánva. Ezt azonban bizonyosan nem tudom. De bármint legyen is, a törvény

hetenkint két-két órát rende
kintetben sem felel meg sem
tehát e tekintetben is rosz
4-er. A tisztelt tanügy
lentésében mondja: „Az akk
megmagyarázhatlan indokok
ben hozott 1029. számu hatá
ból fentartott s igy kétsz
alakitott iskolaszékét felos
aránylagos segélyezését hat
likus iskola részére az évi
lyen kivül még összes i
ideiglenes használatul
Erre megjegyzem, mis
fönnebbieket irta — úgy
kérdéses iskolák jogi termés
róla, hogy szándékosan félr
ban, hogy némi kis szenved
sában, mert e szavakból:
egyének előtt, kik úgy lát
más törvényeket ismernek,
állanak és kik a város törv
agitatiot fejtettek ki stb."
vetkeztetni.
Ezen városi iskolák
egy szóval sem teszen emli
hogy ezen katholikus iskolá
tartott" iskolák valának
tanszereit is átengedte
Ez tévedésen alapszik.
kifejlődését az igazság világ
tanügyi bizottságétól egészen
tehát itt a tényeket közeleb
Úgy látszik a t. tanüg
hogy Kassa sz. kir. város n
nyi pénzek jövedelmeit keze
hanem a kassai sz. Erzs
mely birtokok közül néhai S
pök, később esztergomi érse
leg is Kassa város birtokain

hetenkint két-két órát rendel s igy a kassai községi iskola, e tekintetben sem felel meg sem céljának, sem a törvény rendeleteinek: tehát e tekintetben is rosz. Végre

4-er. A tisztelt tanügyi bizottság — fönnebb közlött — jelentésében mondja: „Az akkori városi közgyűlés: — eddig valóban megmagyarázhatlan indokokból 1870. március 10-én tartott ülésében hozott 1029. számu határozatával tisztán a városi vagyonból fentartott s igy kétségtelenül községi iskolát és annak megalakitott iskolaszékét feloszlatván a városban lakó felekezetek aránylagos segélyezését határozta el, oly bővitéssel, hogy a katholikus iskola részére az évi pénzbeli és fa járandóságból álló segélyen kivül még összes iskolai épületeit és tanszereit is ideiglenes használatul átengedte."

Erre megjegyzem, miszerint a tisztelt tanügyi bizottság midőn fönnebbieket irta — úgy látszik — nem volt kellően értesülve a kérdéses iskolák jogi természetéről, mert azt csak föl nem tehetjük róla, hogy szándékosan félre ismerte volna a tényeket. Lehet azonban, hogy némi kis szenvedély is gátolhatta a dolgok világos látásában, mert e szavakból: „Nem igy azonban azon irányzattal biró egyének előtt, kik úgy látszik a magyar törvényeken kivül még más törvényeket ismernek, melyek nézetük szerint azokon felül állanak és kik a város törvényes (?) határozata ellen a leghevesebb agitatiot fejtettek ki stb." — némi elfogultságra lehetne tán következtetni.

Ezen városi iskolák jogi természetéről a tanügyi bizottság egy szóval sem teszen említést, hanem csak egyszerüen oda veti, hogy ezen katholikus iskolák: **„tisztán a városi vagyonból fentartott"** iskolák valának s hogy a város **„összes épületeit és tanszereit is átengedte a katholikusoknak."**

Ez tévedésen alapszik. Mert ha ezen iskolák keletkezését és kifejlődését az igazság világánál és elfogulatlanul tekintjük, a t. tanügyi bizottságétól egészen más eredményre jutunk. Nézzük meg tehát itt a tényeket közelebbről.

Úgy látszik a t. tanügy bizottságnak nincs tudomása arról, hogy Kassa sz. kir. város nagy terjedelmü fekvőségek és alapitványi pénzek jövedelmeit kezeli, melyek tulajdonképen nem a városéi, hanem a kassai sz. Erzsébet egyház javadalmazását képezik s mely birtokok közül néhai Szathmáry György, előbb pécsi püspök, később esztergomi érseknek 1508-ban tett hagyománya, jelenleg is Kassa város birtokainak majdnem legértékesebb részét teszi,

Ilyen pl. Kassán két nagy ház. (a löcsei és gondolom a mostani városház) akkori 40000, most legalább is 100000 ftnyi értékben. Ilyenek a szántói szőlők, melyek II. József császár idejében 36000 ftra becsültettek. Ilyenek voltak a tályai szőlők, melyek a város által 1778-ban 10785 fton eladattak. Úgyszintén Szántón eladatott Suranka nevü szőlő 4061 fton.. Továbbá 1529-ben ugyanesak Szathmáry György esztergomi érsek után kapott a város 9090 ftot stb. A sz. Erzsébet egyház javadalmaihoz tartoznak még más birtokok is, melyeknek jövedelmeit jelenleg a város huzza. Bevallotta ezen tényt Kassa sz. kir. város hatósága 1800. évi március 3-án a helytartótanácshoz intézett egyik felterjesztésében, melyben a Kassa városi ágostai és helvét hitvallásu hitközségek által felsőbb helyen előterjesztett abbeli kérelmét, hogy lelkészeik és iskoláik a város pénztárából segélyeztessenek, teljesithetlennek jelenti ki, hivatkozván már elébb, nevezetesen 1792. május 10- és augusztus 10-én 1449 és 2220 sz. a. a helytartótanácshoz intézett felterjesztésére és kijelentvén, hogy: „miután a levéltári okmányok világosan bizonyitják, miszerint régibb időben sz. Erzsébet egyháza a katholikus vallás több buzgó hivei által **nagyterjedelmü földbirtokokkal, házakkal, kertekkel, rétekkel, szőlőkkel, malmokkal, sőt más birtokjogokkal és sok czerekből álló tőkepénzekkel** azon célból adományoztatott meg, hogy ezeknek jövedelmeiből, az egyház és lelkész föntartására szükséges kiadások fedeztetnének s ezekre a város a későbbi intézmények által is kötelezve van, s ebből folyólag világos, miszerint a város gazdászati pénztára az elősorolt javadalmakból nagy jövedelmeket húzván, és a fönebb érintett kötelezettségek teljesitésére jogilag kötelezve lévén, a helybeli evangelikus egyházak és lelkészek a városi pénztárból mitsem követelhetnek.“ (Ezeket itt a latin szövegből magyarra forditva közlöm.)

Még határozottabb vallomást tesz erről, Kassa sz. kir. város egy küldöttsége, mely a kassai sz. Erzsébet egyház javadalmazásának felderitése tárgyában Szabó András, első kassai püspök elnöklete alatt, tartott ertekezletben részletekre is kiterjedő kimutatást nyujtott be, melyben elismeri, hogy a kassai sz. Erzsébet egyház alapitása idejétől óta, királyok és királynék által, úgy mint magán katholikusok által is gazdagon megadományoztatott; hogy Korvin Mátyás király 1466-ban a neki a város által fizettetni szokott

öt éves bizonyos adóneme
hogy ugyanezen király Pe
pénzösszeg lefizetésére a ne
1478-ban a tolcsvai és liszl
jutott; hogy Homsöjt E
ruszkai birtokát és 100 frt
és Mauks Tobias Kass
gyományoztak a sz. Erzséb
alapitványok történtek. —
azt is, miszerint a v
szetü alapitványok
nemcsak az egyházi ének
tanoda összes tanári
(Catecheta) **is, és pedig o**
dijaztatnak.

Ezek alapján Kassa s
nevezte ki mindig a kath.
hitelemzőket, s a kezén le
táért a kassai kath. egyh
viszonszolgálati egyenérték
föntartása- és tanitóinak s
sz. kir. város és Cseh Istv
nagyváradi l. sz. püspök, n
évi dec. 2-án kötött coal
város örök időkre lekötele
toklásából folyó kötelezettsé
szor a nevezett kath. iskolá
alapjául mindig a várost ill

Ily jogeimen nevezte
sőbb Skultéty József cimzet
évi május 2-án 828. sz. al
intézett átiratában fölhivja
zonyitványainak a „városi
elemi iskolák kegyurs
temberhó 27-én 4520. sz. a
hitelemző, Kassa város ható
papnöveldei lelkész is volt,
szerint e választásból nem f
növeldei lelkész (spiritualis
város kegyúri jogá

öt éves bizonyos adónemet a nevezett egyháznak ajándékozta; hogy ugyanezen király Perényi Jánost kötelezte, egy nevezetes pénzösszeg lefizetésére a nevezett templom javára; hogy ez egyház 1478-ban a tolcsvai és liszkai hegyeken nevezetes szőlők birtokába jutott; hogy Homsöjt Erzsébet szepsi, Zakol Margit 1525-ben ruszkai birtokát és 100 frt tőkét; 1657-ben Radovits Doróttya és Mauks Tobias Kassán házat, kertet és szántóföldeket hagyományoztak a sz. Erzsébet egyháznak. S több ily kisebb-nagyobb alapitványok történtek. — Továbbá elismeri a város küldöttsége azt is, miszerint a város kezén levő kath. természetű alapitványokból, nemcsak a lelkész és segédei; nemcsak az egyházi énekkar személyzete, **hanem az elemi főtanoda összes tanári személyzete, köztök a hitelemző** (Catecheta) **is, és pedig oly fizetéssel, mint a többi tanitók, dijaztatnak.**

Ezek alapján Kassa sz. kir. város hatósága, mint kegyúr is, nevezte ki mindig a kath. elemi főtanoda számára a tanitókat és hitelemzőket, s a kezén levő egyházi természetű birtok használatáért a kassai kath. egyházat és hitközséget jogosan megilletö viszonszolgálati egyenérték cimén, gondoskodott a nevezett iskola föntartása- és tanitóinak s hitoktatóinak fizetéséről; s valamint a sz. kir. város és Cseh István kassai püspök között, Vurum József nagyváradi l. sz. püspök, mint királyi biztos, közbenjárásával 1824. évi dec. 2-án kötött coalitionalis egyezményben Kassa sz. kir. város örök időkre lekötelezte magát, az ezen egyházi javak birtoklásából folyó kötelezettségek pontos teljesitésére: úgy, valahányszor a nevezett kath. iskolákhoz hitelemzőt választott, e tény jogalapjául mindig a várost illető „kegyúri jogra“ hivatkozott.

Ily jogcimen nevezte ki 1808-ban Schneider Domonkost, később Skultéty József cimzetes kanonokot. A városi hatóság 1832. évi május 2-án 828. sz. alatt a kassai egyházmegyei hatósághoz intézett átiratában fölhivja ez utóbbit a képesitett hitelemzők bizonyitványainak a „városi hatósághoz, mint a helybeli elemi iskolák kegyurához“ való átküldésére. 1833. évi szeptemberhó 27-én 4520. sz. alatt Árossy József mutattatik be, mint hitelemző, Kassa város hatósága által, s miután Árossy egyuttal papnöveldei lelkész is volt, a városi hatóság kinyilatkoztatja, miszerint e választásból nem formálhat magának jogot egy más papnöveldei lelkész (spiritualis) a hitelemzői hivatalra „mivel a város kegyúri jogánál fogva mindig szabadon

választ." 1834. évben áprilhó 11-én 1824. sz. a. Frankovszky Samut, mint hitelemzőt, mutatja be s ez okmányban mondja: „A város kegyúri minőségénél fogva, melyet a városi elemi iskolák felett gyakorol, föntartja magának a jogot üresedés esetére ujra szabadon választani." Frankovszky Sámuelnek az aranyidkai lelkészi állomásra történt áthelyezése után, 1840. junius 11-én 2484. sz. a. kelt átiratában azon ohajtását fejezi ki a sz. kir. városi közönség, hogy a hittanitói állomást elnyerni ohajtó egyházférfiak „a kegyúrnál is jelentkezzenek, ezt hozván magával a kegyúri jog természete. Ugyanazon évi junius 23-án Volny János választatván meg, 2599. sz. a. kelt iratában arról értesiti Kassa sz. kir. város az egyházmegyei kormányt, hogy „az üresedésben levő városi elemi iskolák hitelemzői hivatalára a városhoz folyamodók közül, az általunk gyakorolt kegyúri jogunknál fogva tisztelendő Volny János urat választottuk meg." 1843. évi december 5-én 6370. sz. a. Hrabovszky József mutattatik be a hittanitói állomásra, ez alkalommal a megejtett választást ezen szavakkal jelenti be, magyarul, Kassa sz. kir. város közönsége: „.... az evégett hozzánk folyamodók közül Hrabovszky József .... mai napon tartott közgyülésünkben, **pártfogósági jogunknál fogva** szavazattöbbséggel elválasztatván stb. És igy történt 1850-ben Pauliár Károly; 1853-ban Gebler Ferenc; 1866-ban Lessko István megválasztatása s mindenütt hivatkozik Kassa sz. kir. város közönsége **kegyúri jogára**. E jogát gyakorolta, és a sz. Erzsébet egyház, és a kath. hitközség egyházi javainak élvezete fejében teljesitette a város közönsége a kath. elemi iskolák iránti, egyezményileg is biztositott kötelezettségeit. Az 1868-iki 38-ik t. cikk itt sem a jogokon, sem a kötelezettségeken nem változtathatott semmit, s mindkettőt teljes érvényben levőnek kell tekinteni.

Amiket itt fönnebb irtam, részint az előttem fekvő eredeti, részint az eredeti okmányok hiteles másolataiból meritettem. Ezekből tehát méltóztatik átlátni: miszerint a t. tanügyi bizottság nem volt kellően értesitve a tényálladékról, midőn jelentésében azt irta, hogy a városi kath. iskolák „tisztán a városi vagyonból fentartott" iskolák valának; sem pedig akkor, midőn állitá, hogy „mindenkinek, csak a városnak nincs beleszólása."

Nekem nem lehetvén feladatom itt jogokról vitatkoznom,

amiket eddig előhoztam
tényeket hozom elő. Ilyen
Kassa sz. kir. város
rendes elemi főtanoda fel
lott kath. elemi iskolából
kath. hitfelekezeti jellegü
iskolának is kath. hitfelek
ban más mint hitfelekezet
főelemi iskola számára Ka
delkezett, s pénzügyi vis
helyre folyamodott, misz
latott Jezsuitarend kassai
utcára tekintő része áteng
hely adatván, a mondott
nálatra a helyiségek ko
szerinti átalakitásá
fentartásának kötele
használatába bocsáttatott.
Ebből tehát ujra azt
ügyi bizottság akkor sem
sében azt irta, hogy
tanszereit is áteng
ezen épületek nem Kassa
mányi alap tulajdon
csájtatott a város használa
Igy tehát Kassa sz.
tisztán a községi v
sz. Erzsébet egyház s
község gazdag javad
szinte a mostani köz
épületében, hanem a
nában elhelyezve. Ezt
nak, valamint a város 1716
Ha ezen általam elő
ama nehány férfiu, a kat
kath. városi lakos gyermek
megakadályozta, arról ők
előtt. Én azt akarom hinni,
likusok és a kath. nép n
közre, sem közvetve, sem

z. a. Frankovszky
yban mondja: „A
melyet a vá-
l, föntartja
ujra szabadon
ranyidkai lelkészi
11-én 2484. sz. a.
. városi közönség,
férfiak „a kegy-
n magával a
évi junius 23-án
elt iratában arról
kormányt, hogy
i iskolák hit-
amodók közül,
unknál fogva
sztottuk meg."
ky József mutatta-
negejtett választást
. város közönsége:
ók közül Hra-
tott közgyülé-
szavazattöbb-
tént 1850-ben Pau-
ban Lessko István
sz. kir. város kö-
és a sz. Erzsébet
k élvezete fejében
kolák iránti, egyez-
38-iki 38-ik t. cikk
nem változtathatott
kell tekinteni.
öttem fekvő eredeti,
ól merítettem. Ezek-
nügyi bizottság nem
jelentésében azt irta,
si vagyonból fen-
midőn állitá, hogy
eleszólása."
ogokról vitatkoznom,

amiket eddig előhoztam és még előhozandó vagyok, csak mint tényeket hozom elő. Ilyen a következő is.

Kassa sz. kir. városban 1778-ik évben hozatott szóba egy rendes elemi főtanoda felállitása. Ezen iskola az akkorig is fenállott kath. elemi iskolából fejlődött ki, s valamint az elemi iskola kath. hitfelekezeti jellegü volt, úgy kellett szükségképen a főelemi iskolának is kath. hitfelekezeti jelleggel birnia, különben is 1778-ban más mint hitfelekezeti iskola nem ismertetett. A szervezendő főelemi iskola számára Kassa város alkalmas helyiséggel nem rendelkezett, s pénzügyi viszonyai akkor is ziláltak lévén, felsőbb helyre folyamodott, miszerint főelemi iskolai helyiségül a feloszlatott Jezsuitarend kassai kollegiumának hátsó, a jelenlegi kovácsutcára tekintő része átengedtessék. Kassa város ezen kérelmének hely adatván, a mondott kollegiumi épületrész elemi iskolai használatra a helyiségek kormányilag helybenhagyott terv szerinti átalakitásának, s az épületrész jövőbeni fentartásának kötelezettsége mellett Kassa sz. kir. város használatába bocsáttatott.

Ebből tehát ujra azt méltoztatnak látni, miszerint a t. tanügyi bizottság akkor sem volt helyesen értesülve, midőn jelentésében azt irta, hogy „a város összes épületeit és tanszereit is átengedte a katholikusoknak", — mert ezen épületek nem Kassa sz. kir. városéi, hanem a kath. tanulmányi alap tulajdona, mely csakis kath. iskolai célokra bocsájtatott a város használatába.

Igy tehát Kassa sz. kir. város a kath. elemi iskolákat nem tisztán a községi vagyonból tartotta fen, hanem a sz. Erzsébet egyház s igy közvetve a kassai kath. hitközség gazdag javadalmainak jövedelmeiből is; úgy szinte a mostani községi iskolák sincsenek a város épületében, hanem a kath. tanulmányi alap tulajdonában elhelyezve. Ezt jó lesz tudniok a t. községi tanitó uraknak, valamint a város 17169 katholikusainak is.

Ha ezen általam előhozott kétségbevonhatlan tények dacára, ama nehány férfiu, a katholikus iskolát elközösitette s a 17169 kath. városi lakos gyermekeinek a kath. hitben való neveltetését megakadályozta, arról ők feleljenek Isten és saját lelkiismeretők előtt. Én azt akarom hinni, miszerint Önök közül azok, akik katholikusok és a kath. nép nevelésére hivatvák, egy sem működött közre, sem közvetve, sem közvetlenül arra, hogy itt jogsérelem

történjék s az elemi iskolák fő feladata — a vállásos népnevelés, mely a „vallásnélküli" községi iskolákban eléérhetetlen — meghiusittassék.

Én folyóiratomban, a „Katholikus Világ"-ban, katholikus és államfentartó elveket védek lelkiirmeretem és meggyőződésem szerint s nem támadok meg személyeket, legkevésbé pedig rágalmazok, vagy bántok valakit, s ha valamit állitok, azt bebizonyitani is mindig kész vagyok. A rágalmakat ama sajtónak engedem át, melynek vezérférfiai hazugság- és rágalmazásnál úgy sem tudnak egyebet. Jönni fog idő, és alkalmasint nincs is már messze, midőn sokan kijózanodnak bizonyos ábrándokból, megismerendik a valót és bizonyos szemfényvesztő elveket kellő érték szerint fognak tudni becsülni. Én kinyilatkoztatom itt ujra, hogy az igazságot, lelkiismeretem sugallata szerint, véglehelletemig fogom védelmezni, ha emiatt ama bizonyos sajtó melyet itt bővebben karakterizalni nem akarok, ellenem zúdulna is. Ezen sajtónak elveit gyűlölöm, szitkozódásait nevetem, és rám szórt piszkait — szerzőjökhöz visszautasitom.

Önöknek pedig t. községi tanitó urak! a legszivélyesebb köszönetemet nyilvánitom amiatt, hogy hozzám intézett kérdésökkel alkalmat adtak nekem Kassa sz. kir. város tisztelt polgárainak becses figyelmét kedves gyermekeik nevelési viszonyaira fölhivni. Legyenek meggyőződve, miszerint kevés ember van széles e hazában, aki a jóravaló tanitó iránt, oly tisztelettel viseltetnék, mint én!

És most egy alázatos kérésem van még Kassa sz. kir. város katholikus polgáraihoz.

Az előadottak alapján minden katholikus szülő meggyőződhetik arról, miszerint Kassán az iskolák elközösitése miatt, a kath. gyermekek a katholika vallásban való neveltetése veszélyeztetve van s hogy törvényes módokról kell gondoskodni e baj elháritására.

Az 1868-iki 38. t. cikk feljogositja a községet, az 5% iskolai adó bejtására. Kassán is megtörténhetik, hogy ezen 5%-es iskolai adó behozatik s — mint halljuk — behozatala elvben már ki is volna mondva. Ha ezen hir valosúl, akkor ez az anomalia bekövetkezik, hogy Kassa sz. kir. város 17169 katholikusa fizetni fogja az 5% iskolai adót és gyermekeinek még sem lesz kath. iskolája.

A gyermekek kath. neveltetése érdekében ezennel nyilvánosan kérem Kassa sz. kir. város rkath. plebánusát Ngos és fdő Szabad Ferenc apát-kanonok és plebánus urat, mint akinek kötelességköréhez ezen úgy egyedül tartozik: miszerint a kassai lelkes katholikus férfiakból mielébb egyértekezletet összehivni méltoztassék, hogy ez, a kassai lelkészkedő s többi papsággal együtt, az itteni kath. gyermekek vallásos nevelése biztositását illetőleg, valami törvényes módokról tanácskozzék.

Egyébiránt mély tiszteletel vagyok alázatos szolgájok

Répászky József,

tanár és a „Kath. Világ" szerkesztője.

vállásos népnevelés.
léérhetetlen — meg-

-ban, katholikus és
meggyőződésem sze-
evésbé pedig rágal-
tok, azt bebizonyi-
a sajtónak engedem
zásnál úgy sem tud-
ncs is már messze,
ból, megismerendik
kellő érték szerint
ujra, hogy az igaz-
elletemig fogom vé-
t itt bővebben ka-
zen sajtónak elveit
t piszkait — szer-

legszivélyesebb kö-
ntézett kérdésökkel
elt polgáraimak be-
iszonyaira fölhivni.
r van széles e ha-
telettel viseltetnék,

Kassa sz. kir. város

szülő meggyőződhe-
tése miatt, a kath.
tése veszélyeztetve
ni e baj elháritására.
séget, az 5% iskolai
ezen 5%-es iskolai
elvben már ki is
az anomalia beköolikusa fizetni fogja
lesz kath. iskolája.
ezennel nyilvánosan
gos és fdő Szabad
kinek kötelességkökassai lelkes katho-
hivni méltoztassék,
al együtt, az itteni
t illetőleg, valami

tos szolgájok
zky József,
th. Világ" szerkesztője.

Sajtóhibák.

A 12-ik lapon felülről 2-ik sorban helvét. v. iskolák vannak emlitve. Ez sajtóhiba, mert ily iskolák most itt nem léteznek.

A 18-ik lapon felülről 8-ik sorban: elescamotirozza helyett olvasni kell: elközösitse.